

Faror på förskolan

En studie om förskolepersonalens kunskaper och arbete gällande miljögifter inom förskolan

Hazards at preschool

A study of preschool staff's knowledge and work about environmental toxins in preschool

Louise Faleij

Fakulteten för hälsa, natur- teknikvetenskap

Miljövetenskap

C-uppsats, 15 hp

Handledare: Eva Svensson

Examinator: Hilde Ibsen

2015-05-25

Förord

Jag vill tacka alla som har bidragit till att slutföra denna uppsats. Först och främst vill jag tack till min handledare Eva Svensson som har gett mig vägledning och kommit goda råd under arbetets gång, men även tacka Syed Moniruzzaman och Mikael Karlsson för värdefulla kommentarer och tips. Malin Hedlund från Karlstad kommun för hjälp med kontakter och goda råd, och ett särskilt stort tack till förskolepersonalen som deltagit och ställt upp i studien. Utan er hjälp hade denna uppsats inte varit möjlig.

Abstract

In today's world we're exposed daily to a large amount of chemicals, some of which are harmful to man and the environment. To reach the objective of a toxic free environment it is of uttermost importance that our preschools become free from toxins, especially since there today exist several products and toys that contain hazardous substances. Kids are more sensitive to these compared to adults which is why the importance of clearing them out from the preschools are even more important, especially since the kids spend several hours a day there. Several municipalities has begun this task though it is also important for a behavioral change to happen if the result is to be sustainable.

The purpose of the study was to examine if information to the staff of the preschools has contributed to an increased knowledge about hazardous substances in preschools. The survey's purpose is also to examine if an increased knowledge has led to an improvement as well as which obstacles and possibilities exist for the usage of this knowledge in working for a toxin-free preschool. This will be done through a survey and interviews with preschool staff who are active within Karlstad municipality.

The survey showed a positive attitude in the preschool staff concerning continuing the work to phase out hazardous substances from their preschools. Their awareness and knowledge are at a good level since they have knowledge about what products and substances to avoid in preschools. Several obstacles that hinder the staff from working effectively at decreasing the amount of hazardous substances at preschools. Things which limit the staff are economics, lack of knowledge, time, anxiety, procurement terms and range among others. For the objective of a toxic free environment to be reached the support of the preschool staff needs to be improved. This can be accomplished through tougher terms of procurement, more support and education of the staff among other things to help them make better choices of products which in turn will make a toxic free preschool a possibility.

Keywords: environmental toxins, risk, preschool, kids, toxic-free environment

Sammanfattning

Vi utsätts dagligen för en mängd kemikalier, vissa av dem är skadliga både för människan och miljö. För att uppnå det svenska miljö kvalitetsmålet giftfri miljö är det av yttersta vikt att förskolorna måste bli giftfria, detta då många förskolor har produkter och leksaker som innehåller miljöfarliga ämnen. Barn är känsligare än vuxna och det är därför av stor betydelse att fasa ut produkter från förskolorna där barnen vistas många timmar om dagen. Flertalet kommuner har startat detta arbete men det är viktigt att det sker en beteendeförändring för att åstadkomma ett hållbart resultat.

Syftet med studien var att undersöka om information till förskolepersonalen har bidragit till ökad kunskap om miljöfarliga kemikalier på förskolan. Studien syftar även att undersöka om ökad kunskap har lett till ett förändringsarbete samt vilka hinder och möjligheter som finns för att använda kunskapen i ett arbete för giftfri förskola. Det görs med hjälp av att både enkätundersökning och intervjuer hos förskolepersonal verksamma inom Karlstad kommun.

Undersökningen som gjordes visar att det finns en positiv attityd hos förskolepersonalen för att jobba vidare med att fasa ut miljögifter på förskolan. Den visar även att medvetenheten och kunskaperna hos förskolepersonalen är goda då de har kännedom om produkter samt ämnen som bör undvikas inom förskolan.

Flertalet hinder finns för att personalen ska kunna arbeta på ett effektivt sätt med att minska skadliga ämnen inom förskolorna. Det som begränsar personalens handlingsutrymme är bland annat ekonomi, bristfällig kunskap, tid, oro, upphandlingsavtal och utbud. För att målet giftfri miljö skall kunna uppnås behöver stödet förbättras för förskolepersonalen. Detta kan göras genom bland annat vidareutbildning och uppdatering av personalen, hårdare krav på upphandling och andra hjälpmedel för att val av bättre produkter ska underlättas och en giftfri förskola ska bli möjliga.

Nyckelord: miljögifter, risk, förskola, barn, giftfri miljö

Innehållsförteckning

1 Inledning	1
1.1 Bakgrund	1
1.2 Syfte	2
1.3 Frågeställning	2
1.4 Uppsatsens struktur	2
2. Teori och tidigare forskning	3
2.1 Teori	3
2.1.1 Risksamhället	3
2.1.2 Vetenskap och risk	3
2.1.3 Rutin och riskuppfattning	4
2.2 Tidigare forskning	5
2.2.1 Beteenden och attityder	5
3. Metod och material	7
3.1 Enkät och intervju	7
3.2 Urval och avgränsning	8
3.3 Utformning och Datainsamlingsmetod	8
3.4 Analys	9
3.5 Etik	10
3.6 Reliabilitet, Validitet och generaliserbarhet	10
3.7 Bortfall	11
4. Resultat	12
4.1 Presentation av respondenter från enkät	12
4.2 Respondenters kunskaper om skadliga kemikalier	12
4.3 Presentation av respondenter från intervjun	17
4.4 Attityder till giftfri förskola	17
4.4.1 Ökad medvetenhet och kunskapshöjande	17
4.4.2 Styrkor och brister i inventeringen	18
4.5 Förändringsarbetet på förskolorna	18
4.5.1 Effekten av inventeringen	18
4.5.2 Köket	19
4.5.3 Leksaker	19
4.5.4 Rutiner	19
4.5.5 Hygien	20
4.5.6 Nya inköp	20

4.5.7 Framtida planer	21
4.6 Svårigheter och hinder	21
4.6.1 Ekonomi.....	21
4.6.2 Tiden räcker inte till.....	21
4.6.3 Upphandling och utbud.....	22
4.6.4 Okunskap	22
4.6.5 Oro och avtrubbnig	23
4.6.6 Ansvar och brist på tillit.....	24
4.6.7 Giffri förskola.....	25
4.7 Möjligheter	25
4.7.1 Kunskap för förändring.....	25
4.7.2 Inköp.....	26
4.7.3 Förslag på förändring och förbättring	26
5. Diskussion	28
6 Slutsats	32
Referenser:	33
Bilagor.....	35

1 Inledning

1.1 Bakgrund

Överallt i vår omgivning finns det kemikalier, vissa förekommer i miljön som föroreningar eller industriutsläpp medan andra finns i våra varor och produkter (Socialstyrelsen 2013). Både djur, natur och människan kan exponeras för kemikalier genom olika vardagsprodukter som används, många av dess kemikalier kan vara skadliga. Kemikalier förekommer i allt från våra möbler, kläder, mat och leksaker. Kemikalieanvändningen har bidragit till att vi fått ett ökat välstånd i samhället och för att kunna bibehålla denna levnadstandard som vi idag har behövs många kemikalier (kemikalieinspektionen [KEMI] 2011, KEMI 2013). Plast är en viktig byggsten med många fantastiska egenskaper som underlättar våra liv. Men vissa plaster kan vara problematiska (Naturskyddsföreningen [NSF] 2012a). Vid tillverkningen tillsätts olika kemikalier för att produkterna ska få de egenskaper som önskas, som till exempel för att plast ska bli vara mjuk och böjbar (KEMI 2011). Dessa kemikalier kan i olika stor grad läcka ut från plasten, vilket därefter kan tas upp av kroppen och orsaka problem. Kemikalieproduktionen i världen har ökat och idag produceras över 400 miljoner ton kemikalier per år i världen. Man vet idag inte det exakta antalet kemikalier som finns på marknaden och varje år introducerat nya ämnen (NSF 2012a, 2012b).

Barn är särskilt känsliga för att exponeras för kemikalier i jämförelse med vuxna, detta beror framförallt på att de inte är färdigutvecklade. Barn utforskar världen genom att de suger och tuggar på saker samt att de har högre ämnesomsättning vilket gör att de äter, dricker och andas mer än vuxna. Dessa faktorer bidrar till att barn också exponeras mer för kemikalier (Bergman et al. 2013). Barn kryper också på golvet vilket gör att de får i sig bland annat dampartiklar, vilket i sin tur bidrar till att barnen exponeras för mer skadliga ämnen då kemikalier ofta binds till dampartiklar (Selmastudien). Inomhusmiljön är idag en stor källa till att exponeras för miljögifter (Bergman et al. 2013). Det finns forskning som visar på att förskolemiljöerna kan vara värre i kemikaliesynpunkt än hemmiljön, detta då förskolan ofta har produkter och material som innehåller och avger skadliga kemikalier (NSF 2012a), mjukplast är oftast det största problemet (NSF 2013).

Sverige har idag ingen egen kemikalielagstiftning utan 2007 trädde EU:s gemensamma kemikalieförordning i kraft som heter Reach (European chemical agency [ECHA] a). Syftet med Reach är att öka skyddet för både miljön och människors hälsa genom att minska riskerna för att exponeras av skadliga kemikalier. Ansvaret för bedömning och hantering av risker med kemikalier har lagts på industrin samt att de måste tillhandhålla lämplig information till sina kunder (European Commission 2013). Dock behövs ett ämne endast registreras då import eller tillverkning sker över ett ton inom EU (ECHA b). Samt att testmetoder av kemikalier inte tar hänsyn till hormonstörandeämnenas komplexitet då det är svårt att säkerställa en säker nivå för dessa ämnen. Även tidpunkten för exponering kan vara avgörande samt att det räcker med otroligt små mängder (Karolinska institutet 2013).

För att Sverige ska uppnå en god miljö har regeringen satt upp 16 miljö kvalitetsmål. Ett av dessa mål är giftfri miljö (Naturvårdsverket). ”Målet är att det ska finnas förutsättningar att till år 2020 skydda människors hälsa och miljön från farliga kemikalier” (KEMI). För att komma ett steg närmare att klara miljö kvalitetsmålet giftfri miljö gav Regeringen kemikalieinspektionen i uppdrag att ta fram en handlingsplan för en giftfri vardag 2015-2020 – skydda barn bättre (KEMI 2014). Förskolan är ett område som har prioriterats, då många barn i Sverige idag vistas många timmar om dagen på förskolan. Det är då viktigt att se till att

barnen på förskolan inte utsätts för onödiga risker (KEMI 2013). Vissa kommuner arbetar för att giftfri vardag ska bli verklig och har påbörjat med att fasa ut leksaker och andra produkter som innehåller ämnen som kan vara skadligt för barn på förskolorna (KEMI 2014). Detta har bland annat utförts med hjälp av inventering av förskolemiljön och informationsspridning till personalen (Karlstad kommun).

Forskning visar att information kan bidra till ett förändrat beteende men det är av betydande vikt att metoder som används är väl utformade för att bidra till att ett beteende förändras samt att individer står inför olika utmaningar vilket är viktigt att ta hänsyn till för att ett förändrat beteende ska kunna genomföras (Stern 2000).

1.2 Syfte

Syftet med denna studie är att undersöka om information till förskolepersonalen har bidragit till ökad kunskap om miljöfarliga kemikalier på förskolan. Ytterligare är syftet även att undersöka om ökad kunskap har lett till ett förändringsarbete samt vilka hinder och möjligheter som finns för att använda kunskapen i ett arbete för giftfri förskola.

1.3 Frågeställning

- Vilka kunskaper och attityder finns hos förskolepersonalen angående riskerna med skadliga kemikalier på förskolan?
- Vilken påverkan har informationen haft för inköp och användningen av leksaker med miljöfarliga kemikalier?
- Vilka hinder upplever personalen att det finns samt vilka stöd behövs för att åstadkomma en giftfri förskola?

1.4 Uppsatsens struktur

Efter det inledande avsnittet med bakgrund, syfte och frågeställningar redovisas i kapitel 2 uppsatsens teoretiska ramverk och tidigare forskning. Därefter i kapitel 3 redogörs studiens valda metoder för datainsamling, analys, material, urval och avgränsning. I kapitel 4 redovisas studiens resultat vilket är indelat i fyra huvudrubriker. I kapitel 5 och 6 redovisas diskussion och slutsatser. Därefter följer källor och bilagor.

2. Teori och tidigare forskning

Syftet med detta kapitel är att skapa en teoretisk grund som kan hjälpa till att analysera resultatet. I teoridelen presenteras först Ulrich Becks teori om Risksamhället tillsammans med Anthony Giddens och hur de ser på vetenskapens roll kopplat till risk. Vidare presenteras vikten av rutiner och riskuppfattningar för individen. Den tidigare forskningen fokuserar på om hur miljöbeteenden formas samt vilka faktorer som spelar in och är avgörande för deras uppkomst.

2.1 Teori

2.1.1 Risksamhället

Utvecklingen av samhället sker allt snabbare och präglas idag av vetenskap och teknologiska uppfinningar vilket i sin tur har bidragit med att utvecklingen överskyddas av allt fler risker (Johansson 1995, Beck 2000). Beck (2000) menar att vi idag lever i ett risksamhälle vilket är en konsekvens av moderniseringen och att de riskerna vi idag står inför är irreversibla hot som kan drabba både djur, växter och människan. Till en början kunde man försvara riskerna genom att de var bieffekter av utvecklingen men nu måste samhället hantera riskerna av den industriella moderniseringen och de negativa konsekvenser som kommer av den (Beck 2000).

Beck (2000) betonar att det finns en viss skillnad mellan den förmoderna tidens risker och de moderna samhällsriskerna. Dåtids risker var lätta att uppfatta och kunde härledas till bland annat hygienproblem tvärtemot dagens risker som har blivit komplexa och inte kan förnimmas då de har tagit form i kemiska och fysiska strukturer (Beck 2000). Detta menar Giddens (1996) är en anledning till att vi aldrig kan känna oss trygga. Radioaktivitet, föroreningar och giftiga ämnen i naturen, livsmedel eller produkter är olika exempel på risker som inte är förnimbara för människan (Beck 2000). Beck (2000) beskriver dessa faror som fripassagerare genom dagens normalkonsumenter då många kemiska ämnen finns runtomkring oss i vår mat, kläder och möbler. Riskerna ökar ständigt då de massproduceras inom industrin samt att riskerna idag har blivit icke klassberoende. Detta betyder att alla är försvarslösa mot de industriella hoten. Riskerna tar inte hänsyn till varken fattiga eller rika och även de som skapade riskerna är i farozonen (Beck 2000).

Giddens (1996) beskriver det moderna samhället som en skenande maskin med en otrolig kraft som riskerar att köra bortom vår kontroll. Maskinen kan styras till viss grad men även om den körs i stadig kurs kan den tvärt byta till en riktning som inte kunde ha förutspåtts. Maskinen krossar allt som står i vägen och risken finns även att maskinen kommer köra sönder sig själv (Giddens 1996).

2.1.2 Vetenskap och risk

Vi lever i en människoskapande miljö som är fylld med risker samtidigt som samhället präglas av vetenskap och teknologiska uppfinningar (Giddens 1996, Johansson 1995). De ekologiska farornas storlek beror på vilken kunskapsnivå vi har då vi skapar miljön omkring oss. De ekologiska farorna som vi idag har runt omkring oss är stora vilket kan härledas i att vi haft bristfällig kunskap alternativt en dålig attityd till riskerna (Giddens 1996). Beck (2000) påpekar att risker är socialt konstruerade och att vetenskapen idag är både orsaken och lösningen till risk. Detta då det pågår ett växelspel, mellan risker och tekniska lösningar där kedjor av problemlösning avlöses av problemskapande. Många av moderniseringsrisker är idag beroende av kunskap, detta eftersom forskningen ständigt letar efter risker är de också

här de definieras och skapas. Risker som radioaktivitet, kemisk kontaminering, giftiga ämnen i livsmedel kan vara skadliga för både hälsan och naturen, samtidigt är de svåra att uppfatta av de mänskliga sinnen. Riskerna existerar först genom den vetenskapliga kunskap och det är först här som riskerna kan förändras, förminska eller överdrivas. Många risker idag kräver även vetenskapens instrument för att anses som hot. Beck (2000) betonar att det är viktigt att välja de vägar inom den tekniska vetenskapen som inte skapar irreversibla hot. Samtidigt som han betonar att det är omöjligt att förutse bieffekter, då vetenskapen inte har alla svaren.

Allt som anses ovetenskapligt ignoreras av den vetenskapliga världen, de betyder att det som inte är vetenskapligt bevisat ifrågasätts inte av den vetenskapliga världen. Forskares ryckte kan ta stor skada om det framstår felaktigheter i deras forskning, detta medför att de försöker säkra sitt ryckte genom att hålla en hög standard på sin forskning. Beck (2000) menar att detta kan bli en märklig och ologisk hantering av risker då man bara tittar på de sannolika risker vilket medför att man inte vidtar åtgärder mot de oklara riskerna.

Beck (2000) menar att man idag legitimerar utsläpp i och med gränsvärden, där igenom blir utsläppen legitima även om de kan ha skadlig effekt. Man kan alltså förgifta sin omgivning till ett vist värde utan att det är olagligt och därmed blir det som att förgiftningen ej har ägt rum. Vetenskapen blir alltid påverkade av den sociala omgivningen, och därigenom färgas vetenskapens vägval av sociala påtryckningar både på personnivå samt samhällsnivå (Beck 2000).

I dagens samhälle får individen ta ett större ansvar. Tillit, risk och fara är något som vi ständigt får leva med, information och kunskap flödar via media och skola. Genom detta utbud får individen själv bestämma ståndpunkt och ta ansvar för sina val (Giddens 1996).

För att klara av att leva vårt dagliga liv har vi blivit allt mer beroende av olika experter och specialister (Olofsson et.al 2009). Vilket beror på att vi inte kan vara pålästa om allt. Vi har idag tillgång till en mängd information vilket bidrar till att individen inte längre törs lita på sitt eget omdöme. Utfallet blir att vår tilltro hamnar hos experterna, detta sker delvis automatiskt utan att individen reflekterar över det. (Giddens 1996).

Giddens (1996) menar att i dagen samhälle är risker många och komplexa vilket bidrar till att det är svårt för individen att veta vilka rekommendationer man ska förlita sig på. I och med utvecklingen i samhället måste människan utveckla tillit till både abstrakta system och experter, vilket också har gjort att människan i allt större utsträckning har lärt sig att relatera till främlingar (Johansson 1995). Alla beslut som individer fattar påverkas av olika faktorer som bland annat upplevelser och olika beteenden. Dessa har i sin tur påverkats av olika förhållanden i samhället (Olofsson et.al 2009).

2.1.3 Rutin och riskuppfattning

Genom individers handlingar och social interaktion skapas, reproduceras och vidmakthålls samhället. Med hjälp av kunskap och minnen lär man sig under uppväxten hur man agerar och beter sig inom det sociala samspelet. Detta bidrar till att människan inte behöver reflektera över sitt agerande eller handlar rationellt utan allt går på automatik (Johansson 1995). Johansson (1995) betonar att Giddens lade stor vikt vid rutiner då de strukturerar och håller ihop vardagen genom att fungera som ett skydd mot ångest och rädslor som präglar den mänskliga existensen. Samtidigt om individer skulle bli tillfrågade om sina handlingar skulle det finnas en kognitiv förklaring, dock behöver denna förklaring inte överensstämma med verkligheten men den bidrar till att göra handlingarna begripliga. Inom det sociala livet ser man återkommande beteenden vilket beror just på att de utförs genom rutin, vilka styrs av omedvetna motiv. Vidare menar Giddens att människan påverkas av olika faktorer för att handla, detta sker utan att de reflekterar över att de har förmågan att välja själv. rutiner kan

förändras om man börjar reflektera över dem, men det är dock svårt att påvisa de motiv som styr individen och dennes handlingar då individen är omedveten om dem. (Johansson 1995)

”risk är möjligheter eller upplevelser av möjligheter att mänsklig handling eller andra händelser leder till konsekvenser som påverkar något som människor värdesätter” (Olofsson et.al 2009: s,22).

Giddens (1996) menar att folk är medvetna om många risker i samhället men medvetenheten har funnits så länge att folk blir avtrubbade inför farorna. Riskerna existerar enbart för att vi har kunskap och medvetenhet om dem och genom kunskapen kan vi förändra dessa, det betyder att riskerna definieras och tolkas olika beroende på social miljö (Beck 2000). I genom detta får de som definierar riskernas nyckelpositioner då de kan påverka utfallet, massmedia är ett exempel på detta (Beck 2000).

Man har även sett att det finns skillnad mellan individens uppfattning och resultat av en riskanalys, med andra ord så agerar inte människor eller beter sig inte alltid rationellt. Ett exempel när människan inte agerar rationellt är rökning, då många individer fortfarande röker trots bevisning på samband mellan rökning och lungcancer. Detta beror på att människan begränsas av sina kunskaper, erfarenheter och livssituation. (Olofsson et.al 2009). När individen tolkar risk vägs för och nackdelar emot varandra och väljer slutligen det alternativ som passar bäst. Besluten påverkas av individens tidigare erfarenheter och andra personers åsikter. Människan tenderar inte att bedöma risken objektivt utan efter vilken grad av sannolikhet det är att risken ska inträffa, samt att tyngden läggs vid vad själva konsekvensen är och därigenom uppfattar man risker med katastrofal utgång som värre än risker med få dödsfall under lång tid. Sociala sammanhang kan ha betydelse för riskuppfattning då individen omedvetet följer de normer och värderingar som är tillgängliga i omgivningen. Detta betyder också att gemensamma värderingar och uppfattningar spelar en stor roll för hur individen definierar risk. (Olofsson et.al 2009)

2.2 Tidigare forskning

2.2.1 Beteenden och attityder

Det finns studier som har fokuserat på att förklara orsaker till olika beteenden och attityder till miljöproblem. Stern har i sin forskning klassificerat olika beteenden och deras orsaker för att kunna förstå mänskliga beteenden som bidrar till miljöproblem. I kategoriseringen delar han in miljömässiga beteenden i fyra olika grupper; kontextuella krafter, attityd faktorer, vanor och rutiner, och Personliga förmågor. Dessa fyra kategorier av faktorer och deras påverkan varierar mellan olika situationer och beteenden samt att de i sin tur spelar en stor roll i vad för beteende som skapas (Stern 2000).

Den första, Kontextuella krafter inkluderar den kontext individen befinner sig i och omfattar ekonomiska, fysiska, och sociala miljön. Kontextuella krafter syftar till bland annat sociala normer och förväntningar, mänsklig påverkan som övertalning eller reklam, stödjade politik samt statliga regleringar och tillgänglig teknik. Stern menar att dessa faktorer kan betraktas olika mellan individer då attityder och övertygelser skiljer sig mellan dem. Ett exempelvis på det är att en dyr ekologisk produkt ses som en markör för högre kvalitet hos vissa medan det för andra blir en ekonomisk barriär. Den andra variabeln Personliga förmågor innehåller tid, ekonomiska resurser, social status och makt, men också kunskap och färdighet som behövs för specifika åtgärder inom diverse områden. Även sociodemografiska förmågor som ålder, kön, utbildning kan vara indikatorer för agerandet. Den tredje variabeln är vanor och rutiner. Dessa är enligt Stern viktiga men dock svårt och krävande att bryta, men de behövs för att

skapa beteendeförändringar. Den fjärde variabeln är attitydfaktorer vilket inkluderar värderingar, tro och normer. Dessa faktorer kan också förklaras som värde-tro-norm teori VBN. VBN kan sammanfattas med att den innehåller olika värden, uppfattningar, konsekvenser och personliga normer för att förklara uppkomsten av miljöbeteenden. VBN teori har gett goda resultat gentemot de teorier som Stern provat den mot i sina tester. Alla dessa fyra faktorer samspelar och har en betydande roll i vilka beteenden som skapas (Stern 2000). När det gäller miljöfrågor menar Stern att värden är viktiga för att avgöra hur attityder formas och att det finns tre betydande faktorer. Den första är godkännande av vissa personliga värderingar, den andra är att individen känner att de grundläggande värdena hotas samt den tredje att individen har uppfattningar om att vissa ageranden kan minska hoten och återsälla värdena (Stern et al 1999).

Enligt Stern finns det flertalet metoder för att idag förändra individers miljömässiga beteende. Han redogör för fyra olika huvudsakliga åtgärder som kan bidra till beteendeförändring. Det första omfattar strategier som tilltalar vår moral och andra etiska övertygelser så som religion. Den andra är att förse med utbildning och information för attitydförändring, införande av incitament som belöning eller straff, att samhället ställer upp på de förväntningar och regler som finns. Alla dessa metoder har visat sig fungera för att ändra beteenden, dock betonar Stern att det är av stor vikt att dessa ses över noggrant innan utförande samt att dess påverkan är effektivare i kombination av flera metoder (Stern 2000).

Stern menar att olika variabler är olika viktiga beroende på ett särskilt beteende. Exempel på detta kan vara att dyra vanor påverkas av ekonomiska faktorer, beteenden som bilanvändande kan kopplas till kollektivtrafik, vissa beteenden är beroende av viss kunskap och därmed påverkas detta beteendet huruvida individen besitter denna kunskap eller ej. Stern redogör för flertalet principer för att förändra ett destruktivt miljöbeteende. En viktig faktor att ta hänsyn till är att individer står idag inför flera olika hinder samt att hindren varierar mellan olika individer. Detta betyder att det är av stor vikt att finna den rätta kombinationen för att en beteendeförändring ska ske samt att se bortom individen för att åtgärda de hinder som hämmar individen att utföra miljövänliga val. Det finns flertalet faktorer som begränsar det miljömässiga beteendet vilket kan vara allt från teknologi, attityder, kunskap, pengar eller tillit. Dessa begränsningar kan också påverka varandra och variera över tid. Det är också viktigt att förstå problemen från individens perspektiv för att kunna se en förändring samt att när faktorerna är psykologiska är det viktigt att förstå de mänskliga processerna och hur individer går till väga i sitt resonemang. Därigenom kan man sedan applicera principer som pålitlighet, engagemang, kommunikation (Stern 2000).

3. Metod och material

Olika strategier kan idag användas av kommunerna för att fasa ut miljögifter inom förskolan. Grunden till min studie formades utefter det arbete som Karlstad kommun har bedrivit med att minska hormonstörande- hälso- och miljöfarliga kemikalier i barns vardag. För att åstadkomma detta har kommunen inventerat förskolorna efter produkter och leksaker med skadliga kemikalier och försökt göra personalen uppmärksam på riskerna med vissa ämnen och produkter. Kommunen har på varje förskola genomfört en inventering som tagit ca 2 timmar. Gemensamt med en pedagog från varje avdelning kollar man igenom bland annat förskolans leksaker, rutiner, köksredskap, golv, möbler samt andra produkter, störst fokus ligger på produkter gjorda av plast. Notering om olika material och produkter sker samt en dialog om problemen, lösningar och andra bättre alternativ till skadliga produkter som finns på marknaden idag. Efter inventeringen får förskolan ett protokoll med en sammanställning. Kommunen kastar inga saker utan detta får personalen själva ta ställning till om så ska ske (Karlstad kommun).

I min undersökning har både enkäten och intervjuernas utformning utgått ifrån den metod Karlstad kommunen använt för att informera personalen samt att jag utgått från de olika fokusområden inom varor och produkter som man prioriterat i inventeringen.

3.1 Enkät och intervju

För att kunna besvara de ovan presenterade frågeställningar var det lämpligast att i denna undersökning kombinera både en kvalitativ och en kvantitativ undersökning, därför har både intervju och enkäter utförts.

Som kvantitativ metod valdes enkäter för att samla in data, detta för att kunna ge ett resultat med mätbart värde genom data i statistik (Wagner et al. 2012).

Genom enkäter undersöktes vilka kunskaper personalen hade om miljögifter på förskolan vilket hade varit svårt att få ut i en intervju. Fördelar med enkäter är att de når ut till många respondenter samtidigt och anonymiteten är stor (Ejlertsson 1996). Det finns dock några nackdelar med enkäter som man bör ta hänsyn till. En av dessa är att det kan ta lång tid innan respondenterna svarar på enkäten (Wagner et al. 2012). Det var i början svårt att få förskolepersonalen att svara på enkäten, vilket också är anledningen till att den var öppen i tre veckor. Efter att en påminnelse skickades ut kom mer svar in, enkäten kunde stänga en vecka efter planerad tid. En annan nackdel är att det kan vara svårt att få ut detaljerad information genom en enkät (Wagner et al. 2012). Dock försökte detta undvikas genom att kombinera undersökningen med intervjuer samt att enkäten innehöll ett visst antal öppna frågor, detta för att ge en djupare förståelse för resultatet (Wagner et al. 2012).

Som kvalitativ metod valdes intervjuer för att samla in data i form av text och berättelser (Wagner et al. 2012). Intervjuer var en bra metod att använda sig av för att kunna besvara frågeställningen då respondenterna i intervjuer berättar om deras upplevelser, åsikter och känslor. Därigenom kan man få en djupare förståelse för deras upplevelser och attityder, men också få ut vilka hinder och möjligheter personalen upplever att det finns för att de ska kunna arbeta för en giftfri förskola (Wagner et al. 2012). Nackdel med intervjuer är att man genom sin närvaro kan påverka eller ha inflytande över respondenternas svar. Det är därför viktigt att vara diskret och att få respondenterna att känna sig trygga och avslappnade (Wagner et al. 2012) Just på grund av den anledningen utfördes intervjuerna på förskolan där respektive

respondent arbetade då det är en miljö där respondenterna vistas regelbundet och kan känna sig trygga i.

Det hade troligen varit problematiskt att få svar på frågeställningarna genom att endast använda en av metoderna, som enkät eller intervju. Troligen hade inte en ensam metod gett ett tillräckligt bra underlag för att komma fram till ett rogivande resultat. Anledningarna är bland annat att det skulle bli svårt att få fram förskolepersonalens attityder genom en enkät samt att det blir svårt att se personalens kunskaper genom intervjun. Ett alternativ hade varit att ändra frågeställningarna för att lättare kunna anpassa dem till någon av metoderna.

3.2 Urval och avgränsning

Undersökningen inom både enkäter och intervjuer har avgränsats till förskolor inom Karlstad kommun och omfattar både privata och kommunala förskolor.

Urvalet för enkäterna begränsades till de förskolor som har fått information och inventeringar av Karlstad kommun om skadliga ämnen på förskolan, vilket var sammanlagt 28 förskolor. Inom de privata förskolorna skickades enkäten ut till 8 stycken förskolor av sammanlagt 18. Inom de kommunala förskolorna har Karlstad kommun delat upp dem i tre områden Öst, Syd och Väst. I område Väst var kommunen klar med inventeringar vilket är anledningen till att enkäter skickades enbart ut till detta område. Väst omfattar 19 stycken förskolor.

Urvalet för intervjuer skedde genom en lista över de 19 förskolorna i området Väst, vilka ej låg i alfabetisk ordning. Jag utgick från den första förskolan på listan och arbetade mig nedåt. Då någon sa nej eller inte svarade valdes nästa på listan. Urvalet för intervjuer begränsades också till personen som gick med runt under kommunens inventering. Detta gjorde att endast en person per avdelning var möjlig för intervju. I och med detta urval hade alla de personer som intervjuades fått samma bakgrundsinformation och varit med under inventering och därigenom upplevt den. På grund av den tidsram som studien hade kunde bara 4 intervjuer utföras då även utformning och analys av enkäterna tog upp stor del av tiden.

3.3 Utformning och Datainsamlingsmetod

Både Enkätfrågorna och intervjufrågorna utformades genom operationalisering. Detta utförs genom att man tar fram problemområden som ska undersökas och bryter ner dessa till frågeområden. Dessa bryts i sin tur ned och därefter utformas själva frågorna. Med denna metod kan man skapa frågor som täcker in varje område (Ejlertsson 1996).

Enkätfrågorna formulerades enligt de huvudreglerna som Ejlertsson (1996) tar upp i boken så att frågorna inte blev ledande, hypotetiska eller andra problem som kan uppstå med enkäter. Vid konstruktion av intervjufrågorna var jag uppmärksam så att de inte blev provocerande, vilket hade kunnat förstöra kontakten med respondenten (Ejlertsson 1996). Hypotetiska frågor undveks också och fanns inte med, detta för att undvika missförstånd eller risken att frågorna blir ledande (Trost 2005).

Datainsamlingen av enkäterna utfördes genom webben och för utskick av enkäten användes enkätverktyget Survey & Report. Länken till enkäten skickades ut via mail tillsammans med ett följebrev (se bilaga 2). Sammanlagt skickades ca 220 stycken enkäten ut till förskolepersonal, av dessa svarade 58 stycken. Respondenterna hade sammanlagt tre veckor på sig att svara innan jag stängde ner enkäten. En påminnelse gjordes till samtliga förskolor efter en och en halv vecka, detta gjordes genom ett mail som skickade ut.

Enkäten bestod av 19 kvantitativa och kvalitativa frågor som var både slutna och öppna (se bilaga 1). De första 5 frågorna bestod av frågor om kön, ålder, utbildning, och verksamhet. Största delen av frågorna, 10 stycken var kunskapsinriktade, detta för att få ut vad respondenterna kunde om skadliga kemikalier i leksaker och andra produkter på förskolan. de sista 3 frågorna kopplas ihop med beteende som omfattade inköp av produkter till förskolan och i slutet en öppen fråga om respondenten hade några egna kommentarer att tillägga.

När det kom till intervjuerna så togs första kontakten med respondenterna via telefon. Jag berättade kort om vem jag var, vad jag studerade och kort om vad uppsatsen handlade om samt om hur lång tid intervjun beräknas ta. Därefter fick respondenten förfrågan om de var intresserade av att medverka i en intervju. (se bilaga 3) Intervjun utfördes på den förskola där respondenten arbetade, detta gjordes för att underlätta för respondenten samt att förskolemiljön kan vara en trygg plats för respondenten (Trost 2005).

Intervjun var semi-strukturerad och innehöll 12 öppna frågor (se bilaga 3), om bland annat deras upplevelser och attityder till inventeringen samt förändringsarbetet med att minska miljögifter på förskolan. Valet av semi-strukturerad intervju var ett strategiskt val då detta medför att intervjun blir mer flexibel samt att följdfrågor kan läggas in beroende på vad respondenten svarar (Wagner et al. 2012). För att på bästa sätt kunna analysera intervjuerna spelades dem in, detta för att få med alla detaljer som annars kan missas om man enbart för anteckningar (Wagner et al 2012).

3.4 Analys

Fördelar med att använda Survey & Report är att man på ett smidigt sätt når ut till många respondenter samtidigt samt att det är kostnadseffektivt då tjänsten är gratis. Dock finns det nackdelar med denna form av internetenkät, framförallt då denna metod är relativt ny och det är ännu svårt att säga vilken fel och snedvridningar som finns med metoden. Genom internetenkät utesluter man också vissa delar av populationen eftersom vissa kan vara begränsade och inte ha tillgång till internet (Wagner et al 2012). Denna faktor är dock inte relevant i detta fall då mailadresser till samtliga respondenter i urvalet erhålls vilket gjorde att de personer som var aktuella för studien också inkluderades i den.

För att sammanställa och analysera svaren från enkäten användes programmet Survey & Report där enkäten konstruerades. Det som är viktigt att ta hänsyn till vid analys är att man pga. av okunnighet kan göra fel vid sammanställning av resultatet men det också finns risk för att tolka resultaten fel (Ejlertsson 1996). Men i och med att ett statistikprogram används för att bearbeta data minimeras antalet felräkningar vid själva analysen (Ejlertsson 1996).

För att analysera de öppna frågorna vid enkäten samt intervjuerna användes tematisk analys. Tematisk analys går ut på att man bearbetar data genom att märka texten med olika koder med hjälp av ett namn eller en färg. Vartefter jag gick igenom texten märktes liknande mönster med samma kod, fanns ingen passande kod skapade jag en ny kod med antingen ett namn eller färg. När hela texten var genomlett, klumpades de matchande koderna ihop i olika kategorier. Uppdelningen anpassades så att alla koder hamnade under en kategori (Wagner et al 2012). Samma procedur utfördes på samtliga intervjuer och öppna frågor i enkäten. De öppna frågor i enkäten analyserades och textsvaren klumpades ihop i kategorier för att få fram de vanligaste svaren eller åsikter som fanns. Intervjuerna avlyssnades och transkriberades för att även här analyserades genom tematisk analys. Här försökte jag identifiera mönster och teman i texten i relation till de frågeställningar jag hade, detta för att lättare identifiera svaren

jag fått i intervjun (Wagner et al 2012). Det bör uppmärksammas att analysen av materialet har gjort utifrån min undersökning och mina egna tolkningar.

3.5 Etik

Vid utförande av både enkät och intervju bör vissa etiska aspekter ses över, vilket även har varit relevant i denna studie. Samtycke är en viktig aspekt där respondenten ger sitt medgivande till att delta i undersökningen (Ejlertsson 1996). Respondenterna informerades om att det är frivilligt att medverka samt att respondenten fick ge sitt medgivande om att samtalen spelades in (Troost 2005). Respondenter informerades även kort om vad undersökningens syfte var, och här fick de bara den absolut nödvändigaste informationen som de behövde. Detta så att respondenterna inte är helt medvetna om vad intervjun handlar om vilket då skulle kunna styra respondenten i en viss riktning vilket i sin tur hade fått påverka på resultatet (Troost 2005).

En annan viktig aspekt är att vara försiktig med privata och personliga uppgifter. Respondenterna informerades om att allt som sägs är konfidentiellt, vilket betyder att ingen annan ska kunna ta reda på vem som har sagt vad (Troost 2005). Inspelningarna från intervjuerna kommer även dem att behandlas konfidentiellt och ingen annan får tillgång till dessa samt att efter att arbetet var slutfört raderades inspelningar (Troost 2005). Informationen kommer också endast att användas för det ändamål som respondenterna har informerats om (Ejlertsson 1996).

I studien presenteras varken namnet på förskolorna eller någon bakgrundsinformation för de personer som medverkat, detta för att man inte ska kunna identifiera respondenterna. Dock uppges vilka områden som tagit del i enkäten samt intervjuerna, men då det finns många personer som jobbar inom förskolan i Karlstad gör att deras identiteter inte kommer kunna identifieras utifrån den information som publiceras. Vissa citat och personliga saker som sagts under en intervju har jag valt bort att redovisa i resultatet, detta för att undvika att personen skulle kunna identifieras eller bli igenkänd (Troost 2005).

3.6 Reliabilitet, Validitet och generaliserbarhet

I studier med hög validitet har både undersökningen och frågorna mätt det som studien hade för avsikt att mäta (Ejlertsson 1996). I denna studie har samtliga frågor inom både intervju samt enkäten formulerats för att mäta det som var för avsikt att mäta. Studiens syfte var att veta förskolepersonalens attityder, samt vilka hinder och möjligheter de ser. Det är också detta jag har tagit reda på i intervjun genom de frågor jag formulerat (se bilaga 3). I enkätdelen var syftet att undersöka förskolepersonalens kunskaper och därav utformades en kunskapsenkät (se Bilaga 2). Det är viktigt ha med i beräkningarna att det finns problem med validitet hos kunskapsfrågorna då man inte vet om respondenterna vet svaret eller om de har kollat upp svaren (Ejlertsson 1996). I studien har triangulering har använts i en kombination av intervju och enkät och därmed har flera metoder använts för att besvara frågeställningarna. Detta styrker därmed trovärdigheten på studien (Wagner et al. 2012).

Om en studie har en hög reliabilitet betyder det att upprepande mätningar troligen skulle ge samma resultat (Ejlertsson 1996). Då det endast var fyra respondenter som medverkat i intervjun skulle fler hinder, möjligheter och attityder kunna upptäckas i en studie med fler respondenter i undersökningen (Troost 2005).

Dock har samtliga personer i studien uppgett samma hinder och möjligheter, vilket kan visa att det slumpmässiga felet är litet. (Ejlertsson 1996). Samtliga intervjuer har också utförts på samma sätt samt att frågorna har vid varje tillfälle mätt samma sak och personerna som medverkat var relevanta för studien (Trost 2005). Detta visar att studien utförts på korrekt sätt och tillsammans med resultatet ger detta studien relativt god reliabilitet.

Om studien genomförs längre fram i tiden kan vissa förutsättningar ha förändrats för respondenterna. De kan ha ett förändrat kunskapsläge som i sin tur skulle kunna leda till förändrade resultat (Trost 2005). Detta betyder att det kan vara svårt att generalisera studien om den utförs längre fram i tiden. Det kan också vara svårt att generalisera till andra platser utanför Karlstad kommun, dels beror det på hur man har gått tillväga för att sprida information till förskolepersonalen, då detta kan leda till andra kunskapslägen. Olika metoder för kunskapsspridning och information kan ge en variation på enkätstudien. Dock kan studien troligtvis generaliseras på resultatdelen för de hinder och möjligheter som kom fram, detta då hinder inte är begränsade till en bestämd plats i eftersom övriga förskolor i Sverige troligen tampas med liknande hinder.

När det gäller enkäter får man även ta till sig att det endast kan vara personer som är intresserade av enkäten som har besvarat den och kan därför inte ge enkäten ett representativt resultat. Dock visar svaren i enkäten på viss okunskap vilket är ett tecken på att det inte endast är personer med mycket kunskap och med stort intresse som har svarat på studien.

3.7 Bortfall

Enkätundersökningen besvarades av 58 personer utav ca 220 personer totalt. Detta betyder att det externt bortafallet är på 75 % (Ejlertsson 1996 s:25). Anledningen till bortafallet är oklart, om de medvetet avböjt från att delta eller om mailadresserna inte längre används. Även ett visst bortfall förekommer i enkäten pga att alla frågorna inte gjordes obligatoriska. Detta har gett ett internt bortfall på vissa öppna frågor (Ejlertsson 1996 s:25). Anledning till bortafallet på de öppna frågorna kan vara att det är personer som inte har haft kunskapen och därför struntat i att svara vilket kan ge ett felaktigt resultat då viktiga åsikter eller kunskapslägen missas.

4. Resultat

Nedan presenteras resultat av enkätundersökningen vilket redovisas i både tabellform samt i sammanställd textform. Detta då vissa frågor hade förvalda svarsalternativ samt att andra frågor har varit öppna för textsvar. Sammanlagt hade enkäten 18 frågor och av dessa kommer endast de svar redovisas som har störst relevans för studien. (För se alla enkätfrågor, se bilaga 1) De inledande fem första frågorna var grundläggande information om respondenterna som kön, ålder, utbildning, typ av arbetsplats samt om de medverkat under inventeringen.

4.1 Presentation av respondenter från enkät

Enkäten besvarades av sammanlagt 58 respondenter, av dessa bestod 93% av kvinnor och resterande män. Över 50% av respondenterna var i åldern mellan 30-50 år, 86% av personer hade Högskole- eller Universitetsutbildning, resterande hade gått grundskola, gymnasium eller annat. 87 % av respondenterna jobbade inom kommunal förskola och resterande inom privat förskola, 34 % av respondenterna hade medverkat vid inventeringen, resten hade inte närvarat.

4.2 Respondenters kunskaper om skadliga kemikalier

Fråga 1: Har du hört talas om hormonstörande ämnen.

Tabell 1: Om respondenterna hört talas om hormonstörande ämnen

Svarsalternativ	Antal svar
Ja	54 (93,1%)
Nej	4 (6,9%)
Summa	58 (100,0%)

Majoriteten av respondenterna uppgav att de hade hört talas om hormonstörande ämne då 93% svarade ja och resterande svarade nej.

Till den här frågan tillkom en öppen följdfråga ”Varför tror du att hormonstörande ämnen är problematiska? Frågan besvarades av 47 stycken och svaren varierade. Det var två svarsresultat som gick att urskilja då dessa var överrepresenterade: Det påverkar fertiliteten och att det blir svårt att få barn. Andra svarsalternativ som respondenter svarade var att det orsakar olika sjukdomar, de stör kroppen, svårt att bevisa påverkan, påverka kommande generationer, påverkan tar lång tid. En person kommenterade att ”tror inte att det är ett så stort problem som vi gör det till”.

Det förekom 11 stycken bortfall för frågan. Detta skulle kunnat påverka resultatet om det var så att bortfallet visade på att dessa inte vet varför hormonstörande ämnen är problematiska, vilket skulle visa på en viss okunskap inom området.

Fråga 2. Kan du ge några förslag på kemikalier man bör undvika i leksaker och andra produkter.

Frågan ställdes som en öppen fråga och besvarades av 50 stycken. Frågans syfte var att ta reda på om förskolepersonalen kan några skadliga ämnen som är förekommande i leksaker och andra produkter. Det var två stycken svar som gick att urskilja som var överrepresenterade: PVC och ftalater. Några respondenter svarade också polystyren och mjukgörare. Ett flertal andra ämnen förekom också inom svarsresultat med dessa nämndes ändats ett fåtal gånger och utesluts.

Det förekom 8 stycken bortfall för frågan. Detta skulle kunnat påverka resultatet om det var så att bortfallet visade på att dessa inte känner till några kemikalier som bör undvikas vilket skulle visa på en viss okunskap inom området.

Fråga 3. Hur kan barn exponeras för skadliga kemikalier på förskolan. (skriv de alternativ du kommer på)

Frågans ställdes som en öppen fråga och det var 41 stycken som besvarade frågan. Det gick att urskilja flertalet svarsformer som skilde sig från varandra. De svarsalternativ som dominerade var: att barn kan exponeras genom olika sorters leksaker, genom köksgeråd, genom golven och då syftades det till plastmattor, och sist men inte minst genom att ligga på madrasser under vila då dessa oftast består av ett plastöverdrag.

Andra svarsalternativ som fanns med men som inte var representerade i lika stor utsträckning var: hygien och städprodukter, elektronik, möbler, textil och byggmaterial. Många kommenterade också mer utförligt hur barnet kan exponeras. De handlade då främst som att barnet kan stoppa saker i munnen och att det genom dampartiklar kan få i sig kemikalier.

Det förekom 17 stycken bortfall för frågan vilket är närmare en tredjedel av svaren. Detta skulle kunnat påverka resultatet om det var så att bortfallet visade på att dessa inte känner till hur barn exponeras för skadliga kemikalier, vilket då skulle visa på en viss okunskap inom området.

Fråga 4. Kryssa i de produkter där DU VET att man vanligtvis hittar miljö och hälsoskadliga kemikalier

Tabell 2: Produkter som respondenterna vet att man vanligtvis hittar miljö och hälsoskadliga kemikalier.

Svarsalternativ:	Antal svar
Köksprodukter med teflon eller non-stickbeläggning	39 (67,2%)
Aluminium- och konservburkar	32 (55,2%)
Plastprodukter	55 (94,8%)
Elektronik tex. tv, surfplattor och datorer	47 (81,0%)
Vattenbaserat färg och lim	3 (5,2%)
Kvitton och CD-fodral	32 (55,2%)
Saker gjord i PVC-plast	52 (89,7%)
Pärlor och pärlplattor	43 (74,1%)
Pysselsaker i papp som toarullar och papper i olika färger	9 (15,5%)
Träprodukter	4 (6,9%)
Batteridrivna leksaker	50 (86,2%)
Hygienartiklar som våtservetter och tvålar	22 (37,9%)
Livsmedelsförpackningar och Tetrapak	10 (17,2%)
Linoleum	22 (37,9%)
Muggar och tillbringare i hård genomskinlig plast	35 (60,3%)
Rostfria köksredskap	1 (1,7%)
Summa	456 (786,2%)

Till ovanstående fråga kunde respondenterna välja fler än ett alternativ. 10 av svaren var rätt och de hade en svarsfrekvens mellan 37,9 % - 94,8 %.

Över hälften av personerna hade rätt på nio av tio stycken. På de fyra mest angivna rätta svaren som var: Plastprodukter, Elektronik, PVC, Batteridrivna leksaker hade över 80% valt rätt svar.

Fråga 5. Kryssa i de DU VET att man bör undvika gällande miljö och hälsoskadliga kemikalier i plast

Tabell 3. Där respondenterna vet vad man bör undvika gällande miljö och hälsoskadliga kemikalier i plast

Svarsalternativ:	Antal svar
Plast som är hård och genomskinlig	14 (24,6%)
Plast som är mjuk och klibbig	51 (89,5%)
Plast som är hård	4 (7,0%)
PVC	46 (80,7%)
Att värma upp plast	53 (93,0%)
Plast som luktar	44 (77,2%)
plast märkt med nr 2, 4 och 5	4 (7,0%)
plast märkt med nr 3 och 6	24 (42,1%)
Summa	240 (421,1%)

Respondenten hade 8 alternativ och kunde ange fler än ett alternativ. 6 av alternativen var rätt och hade en svarsfrekvens mellan 24,6 - 93 %. Mer än tre femtedelar av respondenterna hade svarat rätt på hälften av alternativen

Fråga 6. Kryssa i de produkter DU VET att man bör undvika gällande miljö och hälsoskadliga kemikalier i leksaker

Tabell 4. Där respondenterna vet vad man bör undvika gällande miljö och hälsoskadliga kemikalier i leksaker

Svarsalternativ:	Antal svar
Figurer och dockor i plast	53 (91,4%)
Dockor och nallar helt i tyg	2 (3,4%)
Livsmedelsförpackningar	17 (29,3%)
Gamla väskor, skor och smycken till utklädnad	35 (60,3%)
Barbie, My Little pony	51 (87,9%)
Egengjord trolldeg	0 (0,0%)
Tråklossar i olika färger	3 (5,2%)
gammal trasig elektronik tex mobiltelefon, hårtork	56 (96,6%)
Lego	1 (1,7%)
Summa	218 (375,9%)

Respondenten hade 9 svarsalternativ och kunde ange fler än ett alternativ. Det var fyra svar som var rätt och de hade en svarsfrekvens på 60,3 – 96,6% vilket betyder att över hälften av respondenterna svarande rätt på alla alternativ.

Fråga 7. Används några av de produkter på förskolan idag som leksaker som du kryssade i på föregående fråga, vad i så fall?

Tabell 5. Om några av de produkter som kryssades i på föregående fråga används idag som leksaker.

Svarsalternativ	Antal svar
Ja	25 (43,1%)
Nej	33 (56,9%)
Summa	58 (100,0%)

Först fick respondenten svara Ja eller Nej på frågan angående om några produkter som de angett i föregående fråga används på förskolan idag. 43,1 % svarade JA, att det används idag produkter på förskolan som man kryssade i på föregående fråga.

Respondenterna fick därefter fylla i en öppenfråga där de fick redogöra för vilka dessa produkter var.

Ett genomgående svar som flest respondenter angav var att det har kvar dockor och figurer i plast. Andra förekommande produkter som framkom i svarsresultatet var Barbie, my Little ponny, plastdjur och gamla väskor, skor och smycken.

Det fanns även andra svarsresultat som gick att urskilja där respondenterna hade redogjort varför vissa leksaker var kvar på förskolan. De främsta anledningarna var att: de fyller ett pedagogiskt syfte, att ekonomin sätter stopp för att byta ut sakerna. ”Det finns leksaker kvar som är i plast. Dels pga. att det inte finns ersättnings produkter ännu och de fyller ett bra pedagogiskt syfte.”

Andra svarsresultat handlade om inköp och att respondenterna kommer tänka till vid nya inköp och att de har blivit mer medvetna för vad som bör köpas in. Några svarade också att det utbudet som efterfrågad inte uppfylls. ”Vissa plastleksaker finns kvar då ekonomin inte tillåter att de byts ut eller att det inte finns något alternativ.”

Fråga 8. Har inköpen till förskolan förändrats sedan ni fått information om skadliga kemikalier i barns närhet?

Frågan besvarades av 57 stycken och de hade tre alternativ att välja. Majoriteten 96,4 % svarade Ja, det har förändrats och 1,8 % svarade Nej, det har inte förändrats och 3,6 % svarade att inga nya inköp har gjorts.

Längst ner fanns det ett öppet fält där respondenterna kunde fylla i hur inköpen har förändrats respektive varför inte inköpen har förändrats. Denna fråga fylldes enbart i av 29 respondenter.

De svar som var mest genomgående till hur inköpen har förändrats var: att man vid inköp försöker att kolla på produktbeskrivningen för att se vad produkten är gjord av, men även att de undviker leksaker och andra produkter i plast och att istället satsa mer på trä, tyg eller annat material. Det fanns även respondenter som angav att de är mer medvetna och tänker på vad de köper in. ”Vi tittar på vad det står kring produkterna och försöker välja platsfria alternativ. Vi tänker mer innan vi köper in eller tar emot från snälla föräldrar”.

Några kontaktade företagen direkt för att fråga om produktinnehåll. ”Ringer och frågar de olika företagen om det finns alternativ till det man vill köpa/behöver”

4.3 Presentation av respondenter från intervjun

Respondent 1 jobbar inom privat förskola och presenteras här som R:1

Respondent 2 jobbar inom en kommunal förskola och presenteras här som R:2

Respondent 3 jobbar inom privat förskola och presenteras här som R:3

Respondent 4 jobbar inom kommunal förskola och presenteras här som R:4

4.4 Attityder till giftfri förskola

Samtliga personer hade en positiv inställning till projektet med att minska skadliga kemikalier på förskolan. Samtliga ansåg att inventeringen har varit kunskapslyftande och bidragit till en ökad medvetenhet, detta gällde inte bara respondenterna utan de upplevde att detta gällde hos samtlig personal på förskolan. Dock varierade intresset och engagemang mellan respondenterna.

4.4.1 Ökad medvetenhet och kunskapshöjande

Alla uppger att inventeringen var mycket intressant och lärorik samt att man hann med mycket på kort tid. ”Vi båda vart positivt överaskade, vi fick lära oss mycket” R:2.

Samtliga personer påpekar upprepande gånger att inventeringen verkligen var en riktig tankeställare och att det har ökat medvetandet.

“information som vi fick var lagom, man fick en bra grund som väcker en medvetenhet och man ser på omgivningen med andra ögon, det planterar ett frö, väldigt bra.” R:3

En av respondenterna tycker att det är ett spännande och viktigt projekt och menar att det är bra att frågan tas på allvar och diskuteras. Hon menar också att det forskas inom området samt att i och med att det börjar ställs mer krav har upplevelsen av att detta i sin tur kommer att bidra till ett ökat medvetande hos folk. “det är kul att se att det är genomgående för hela Karlstad och att det ses som viktigt för våra små barn och vad dem får och har in sin omgivning och miljö varje dag”. R:3

Inställningen till att arbeta vidare med giftfri förskola skiljer sig mellan personalen. Dels då två av respondenterna upplever att alla i personalen tycker att frågan är viktig och att det inte har varit något problem att jobba med frågan. Tvärtom upplever de andra två respondenterna i sin tur att alla i personalen tycker att frågan är viktig men att vissa kan tycka att det känns jobbigt och lite besvärande.

”Intresset har varierat men det är övervägande positivt att det går igenom och att det kollar upp och sådär, men en del orkar inte. Vissa tycker att nej det blir för mycket, men det tycker att det är bra att andra gör det. Så det påverkar, det ger någon påverkan fast i olika grad. Alla fick sig nog i alla fall en tankeställare”. R:2

R:4 har upplevelsen av att detta är en förändring som kommer ske på sikt, då det tar tid att ställa om.

Majoriteten av respondenterna uppgav att de märkte skillnad i sin kunskap innan och efter inventeringen. Det som uppmärksammades var bland annat att man innan inventeringen inte känt till att det fanns skadliga ämnen i leksaker vilket vart en upplysning. Det andra var att man under inventeringen hittades saker som respondenterna aldrig skulle ha tänkt på som

skadliga produkter samt att de hade leksaker som inte var märkta vilket var något som man aldrig funderat över. En av respondenterna berättar att de hade mycket material på förskolan som inte var tillverkade att vara leksaker. Detta var något som de aldrig hade reflekterat över.

“Vi har inte haft det här tänket okej, hur anpassat är det för barnen. Så det vart en väckarklocka och nu tänker vi, det är ju inte anpassat som leksak så hur ska vi använda det här?”. R:3

4.4.2 Styrkor och brister i inventeringen

Respondenterna uppgav olika metoder som kommunen använt sig av under inventeringen vilket de upplevde bidragit till att de fått mer kunskap. Det som påpekades var bland annat att det var väldigt handfast när man fick se och känna på olika produkter som var bättre och sämre, vilket bidrog till att det ökade en förståelse och kunskap om olika material och produkter. Den öppna dialogen och att bläddra i leksakskatalogerna för att kolla på olika material bidrog till ett stort lärande samt att protokollet som skickades ut efter inventeringen var väldigt bra att ha som underlag.

Trots att åsikterna om inventeringen var väldigt positiva så framkom några brister. De som samtliga respondenter påpekade handlade just om att det var väldigt mycket information på kort tid, detta resulterade i att det var svårt att förmedla vidare utan att glömma bort viktiga information. “Det var så pass mycket information att det var omöjligt att komma ihåg allt.” R:1. Eftersom att enbart en av personalen per avdelning går med upplevdes detta också som en brist. Resultatet blir att den personal som medverkade under inventeringen blir också den person som besitter den mesta kunskapen och därigenom läggs också det mesta ansvaret på den personen. Det hade däremot underlättat för personalen om ansvaret kunde delas lika.

4.5 Förändringsarbetet på förskolorna

Förändringsarbetet på förskolorna har varierat stort, vissa har slängt mängder med leksaker och köpt in nya bättre medans andra inte har haft samma möjlighet. Dessa får istället fokusera på att göra bättre val i framtiden allt eftersom leksaker och övriga produkter är förbrukade.

4.5.1 Effekten av inventeringen

Efter inventeringen var det upp till förskolorna själva att bestämma vad som skulle göra med de olika produkter och saker som man under inventeringen hade hittat.

Alla uppgav att de hade slängt någonting efter inventeringen, dock varierade det mycket mellan förskolorna i hur mycket som hade kastat.

Den förskolan som hade slängt mest hade rensat väldigt mycket och de enda de hade kvar i dagsläget som räknades som sämre material var några bollar i PVC. Deras fokus var att slänga så mycket som möjligt och köpa nytt bra material.

Den förskolan som hade kastat minst menade att deras tanke var att slänga vissa saker men att byta ut mycket på sikt. De hade visserligen slängt några saker men de hade plockat undan mycket istället för att slänga och vissa av de sakerna användes nu istället utomhus. De övriga två uppgav att de faktiskt hade rensat och slängt väldigt mycket men att det ändå återstod vissa saker som inte hade kunnat slängas bort än, detta då bland annat budgeten satta stop för det. “vi kan ju inte byta ut hela förskolan. Det går ju inte. vi har inte obegränsat med pengar” R:1

4.5.2 Köket

Köket var ett område som också kollades igenom under inventeringen detta då det idag är vanligt att använda plast i bland annat olika produkter och redskap vid matlagning. En av respondenterna berättar att det är inom köket som inventeringen hittills har haft sin största effekt. R:4 har uppfattningen av att medvetenheten har blivit större i vad de använder inom matlagning och servering. Hon berättar att det inom köksområdet har förändrats mycket och att de har bytt ut olika plastprodukter mot glas eller rostfritt stål. Dock sparades några få grejer för att tas fram i nödfall.

Även R:1 och R:2 har också upplevelsen av att det har skett förändringar i köket. R:1 menar att det i köket har förändrats en del och att de bytt ut och ställt undan plast produkter. R:2 berättar att de försökte ta bort så mycket plast som möjligt och istället använda rostfritt, porslin, och att de har bytt ut glas, vattenkannor och redskap.

R:3 Hon berättar att köket redan kändes bra, och att det därför inte skedde någon större förändring utan att det skedde inom andra områden istället.

4.5.3 Leksaker

Leksaker var ett annat område man under inventeringen gick igenom, detta då väldigt mycket leksaker idag är av plast. PVC är en plast som man speciellt vill få bort från förskolan. Dock är det väldigt många leksaker som tillverkas i denna plast, speciellt dockor och andra lite mjukare figurer.

Den förskolan som kastade minst uppger att de inte gjorde sig av med vissa material för att barnen tycker att de är roliga att använda och det handlade främst om några My Little ponnys och saker som används vid utklädnad. "det är ju de här väskorna, barnen leker ju med dem i ett utklädnings syfte och vi har ju inte så små barn att då stoppar dem i munnen, men det är ju klart att de ska bytas ut på sikt" R:4. Hon berättar att de gjorde sig av med några plastdjur, och hon upplever att de ändå var väldigt synd barnen tyckte de var roliga och att barnen har frågat efter dem.

R:2 uppger att det är området för leksakerna som har förändrats mest. De har bara sparat några PVC bollar och menar att dessa endast sparats i pedagogiskt syfte och att dem inte är tillgängliga för barnen utan tas fram vid olika tillfällen.

R:1 uppger att de har gamla däckgungor kvar men dessa är helt nya och hon menar att det inte tagit ställning i vad de ska göra, och att det inte är motiverande att slänga dem då det aldrig har används.

R:3 uppger att de kastade leksaker som My Little ponnys samt saker som det stod var gjorda i Kina. Hon upplever att detta har fungerat väldigt bra och inga barn har saknat dem. "det har faktisk inte varit någonting bland barnen." R:3. Hon har också uppfattningen av att de hade en bra grund då de sedan tidigare hade köpt in en del bra saker som dockskåp och dockor i trä. De saker de försökt byta ut till bättre alternativ är i första hand leksaker som barnen kan stoppa i munnen och att de tänker mer på att ta in saker i tyg.

4.5.4 Rutiner

R:3 berättar att inventeringen har resulterat i att det även har skett en förändring inom deras tvätt rutiner, detta då de idag tvättat sängkläder oftare samt att de tvättat nyinköpt textil. Hon menar också att de efter inventeringen börjat att vädrar sina madrasser. R:1 upplever också att de inom detta område fått en bättre medvetenhet "Det här med att tvätta ett gosedjur när man köper ett nytt, det är något jag aldrig har tänkt på och det tror jag inte heller att det är många som tänkte på eller gör" R:1.

R:2 upplever att hon har fått en bättre rutin för att tvätta händer efter att hon tagit i vissa material. Hon säger att detta beror på att vissa material släpper från produkter och kan hamna

kvar på fingrarna. “Det är ju inte kul att ha det här om det släpper ftalater, som bollarna i PVC, de är ju inte kul att ta i, då är jag noga med att tvätta händerna sen efter.” R:2. Hon berättar också att det har slutat att använd sköljmedel. Hon berättat att medvetenheten har ökat och att de börjat se andra saker i omgivningen som man kan göra åtgärder inom. “Vi använder torktumblaren och den körs med väldigt lite textil och det är ju en miljöbov, vi har börjat tänka efter liksom” R:2

Två av förskolorna berättar att de också vill stoppa så att inte dåliga produkter kommer in på förskolan igen, ett sätt är att inte ta emot saker som skänks. Båda förskolorna uppger att de tidigare har fått mycket saker av föräldrar som har skänkt. Då man inte vet hur gamla sakerna är eller att vissa saker inte är menade att vara leksaker kommer det vara uppmärksamma på detta och vara försiktiga med att ta emot produkter som i framtiden skänks. “Föräldrar har kommit med gamla mobiler och sådär som vi har fått till barnen. Skulle det hända nu skulle vi ju säga nej! vi har ju blivit mer medvetna.” R:1.

R:3 berättar att de har tidigare plockat in olika material för skapande och vissa var inte tillverkade för att användas inom barverksamhet.

“Man får ta på sig andra glasögon, först ser man vad härligt material och vad härligt och skapande men sen får man ta på de andra och se, men var är det för material vi använder och kan vi använda det på ett annat sätt eller ska vi ta bort det och ersätt med ett annat material.” R:3.

4.5.5 Hygien

Många av handskarna som är vanliga på förskolorna är gjorda i Vinyl och detta är något man vill byta ut till bland annat Nitril och tre av förskolorna nämner just handskarna men det skiljer sig inom åtgärderna. Förskola R:3 säger att det hade ett så stort lagar vilket har gjort att de får vänta men att köpa in nya bättre när dessa är slut. R:2 menar att det har satsar på de bättre handskar medans R:4 nämner att det var nåt med handskar och några var bättre och sämre men hon kommer inte ihåg vilka det var.

4.5.6 Nya inköp

När det gäller nya inköp på förskolan varierar det lite. Alla uppger att de försöker att köpa in bra produkter men dock uppger två av förskolorna att de har köpt saker som inte anses vara i bra material.

R:2 och R:4 var de två förskolor som efter inventeringen köpt in leksaker i sämre material.

R:2 berättar att trots att de försökt köpa in alla saker i bättre material har de dock köpt in material i PVC trots att de bestämt att de inte ska ha detta på förskolan. Hon förklarar att det fanns inga andra alternativ och att sakerna skulle användas ute så alla kom överens om att det var okej. “Men då tänkte vi ute bättre än inne, pga. av partiklarna men det får inte i sig det på samma sätt ute.” R:2

R:4 berättar också att de har köpt nytt material som hon tro är helt okej, men att de samtidigt har köpa in några plastdjur och dessa var troligen inte i bra plast, dessa brukar vara i PVC. “Jag vet faktiskt inte om de över huvud taget tänkte på det mina kollegor” R:2

R:1 och R:3 uppger att de inte köpt in några produkter som anses vara i sämre material, båda kollar vad det finns för leksaker i bättre material vid beställning. R:1 berättar också att den största förändringen för dem är att de nya inköpen, de är idag mer medvetna över sina inköp och försöker välja bort produkter som de misstänker är dåliga. “Jag kommer verkligen tänka mer på vad jag köper och sådär, det kommer jag faktiskt att göra.” R:1. Saker förskolan har

köpt in är bland annat dockor i tyg och bilar i bättre plast. Hon berättat att de också försöker se till så produkterna de idag köper är märkta då det förekom leksaker på förskolan som var omärkta.

4.5.7 Framtida planer

Två av förskolorna berättade att de hade planerat åtgärder som ska utföras längre fram. Både förskola R:1 och R:3 menar att de ska ha en dag där de går igenom utegården eftersom att detta inte gjordes då inventeringen skedde under vintern.

Förskola R:2 och R:4 uppger att de inte har planerat några framtida åtgärder som ska utföras. Men R:4 menar att bara för att det inte har planerat nått så betyder det inte att det inte kommer att utför någonting. "tänket finns i bakhuvudet" R:4

4.6 Svårigheter och hinder

Det framkom många hinder och svårigheter som begränsar möjligheten för personalen att närma sig giftfri förskolan. Samtliga personer nämnde samma aspekter som försvårar arbetet och de tre hinder som upprepades och ansågs vara betydande var tid, pengar och kunskap. Dock varierade inställningen till hur de såg på hindren samt att graden av svårighet ansågs variera.

4.6.1 Ekonomi

Samtliga personer påpekade att den ekonomiska aspekten spelade en stor roll, detta påpekades av samtliga mer än en gång. Trots att alla var eniga om att ekonomin var en begränsning såg de alla olika på den aspekten.

Det som skilde personalen åt var att två av respondenterna påpekade att just annat "bättre" material kostar mer, tex leksaker i trä som pärlor och dockor i tyg. Dock klargjorde en av dessa att detta spelade inte någon roll utan det fick helt enkelt kosta mer då sakerna var bättre, men påpekade att detta var fortfarande ett stort hinder eftersom de inte har obegränsat med pengar.

De andra två respondenterna menade att ekonomin satte stopp för inköp av nya produkter för tillfället. Det första är att de större investeringar som bord och madrasser får helt enkelt vänta tills senare, detta trots att de bör bytas ut och det andra är att det inte är motiverande att byta ut saker som kostar större summor då de faktiskt fortfarande är hela och fungerar. "Tyvärr så är det ju som så att verkligheten följer ju inte riktigt med, vi får ju inga större anslag för att köpa nytt material, de är ju lite synd då" R:

4.6.2 Tiden räcker inte till

Tid var någon som alla fyra nämnde, vissa av dem nämnde tiden upprepande gånger.

Tiden är ett hinder då det är svårt att få tid till att hinna sätta sig in i området med skadliga ämnen, utöver de områden som personalen redan jobbar med vilket bland annat är livsmedel, hygien, buller och läroplanen. Dessutom har personalen redan ett tight schema och att man har en barngrupp att ta hand vilket är det första fokuset. De uppgav att det finns ytterst liten tid till att sitta ner och kolla runt i katalogerna och att det finns ännu mindre tid eller ingen alls för att sitta och söka runt på bättre alternativ utifall de inte finns i katalogerna. "vi kolla ju vad det står under produkten men inte leta runt, och det är ju väldigt synd, vi är glada om vi hinner få iväg en beställning" R:2

4.6.3 Upphandling och utbud

Utbudet och upphandling är ett hinder som försvårat inköp av bättre alternativ. En av respondenterna inom kommunal förskola uppgav att upphandlingen är en begränsning som kan uppkomma som ett hinder. Detta verkliggjordes då personalen skulle köpa in en leksak för utomhus bruk och det ändats återfanns i PVC material hos de upphandlade företagen inom kommunen. Flera påpekade också att utbudet har minskat efter att de blivit medvetna om problematiken med produkter och leksaker. De hade upplevelsen av att det kan bli svårt att få tag på vissa saker om man vill satsa på ett bättre alternativ.

4.6.4 Okunskap

Samtliga personer uppgav att det skulle vilja ha mer kunskap i ämnet, det som skiljer sig mellan personerna är att tre av respondenterna menar att de behöver mer kunskap för att de ska kunna göra bättre val. De upplever att det är svårt att avgöra vilka produkter som är bra och vilka man ska köpa in samt vad man ska köpa in istället för plast.

“Men nu står vi, vad vi ska ha istället, vad ska vi fylla på med, vad kan vi hitta som är bra. Det handlar om att skaffa sig kunskap, och det är ett hinder till att man ska kunna genomföra det riktigt bra. Man kanske får sätta sig in i det lite mera och får ordning på det, för vad vi kan leta vidare efter för bra saker” R:3

En av respondenterna poängterar att kunskapen är av stor vikt och att vetenskapen ständigt förändras. Hon poängterar att det som används idag och anses vara okej, kan vara förbjudet imorgon. Så det gäller att ju att hänga med och hålla sig uppdaterad, “kunskap är en färskvara”. R:1.

Två respondenter upplever att det är också svårt att få kunskap eftersom det är många områden att sätta sig in i och att det tar tid. Det handlar inte bara om kunskap inom plast, utan att det finns många områden att hålla reda på då det finns andra material och produkter som också kan var problematiska. ”Om man väljer någon produkt i annat material som man tror är bättre än plast, blir det svårt att här istället kunna veta att den inte innehåller något farligt.” R:1

Det finns också fortfarande okunskap bland personalen vilket är ett hinder för att välja bra produkter. En anledning är att det var mycket information och att det är svårt att komma ihåg allt. “sen kan jag säga att jag inte kommer ihåg det här vilka grupperingar för vilka plaster som var bra, utan det måste jag söka i papprena för att komma ihåg, jag har det inte i huvudet” R:4. En av respondenterna berättat att det kvarstår mycket okunskap bland personalen detta fick hon uppleva då de på förskolan hade rensat bort vissa produkter som de inte skulle ha kvar och då en i personalen ville ha det. “då blir det ju konstigt om någon i personalen som sa jag kan ta det, då blir det ju konstigt, jaha du tar hem det till dina barn och din familj när vi inte får ha det här.” R:2

“Jag fick en tankeställare att kolla så det är märkt när jag köper. Fast jag måste erkänna att om det står att det är EU märkt så vet jag inte vad det innebär. Det var jag inte faktiskt. Fast det känns bättre än att det inte är någon märkning alls. För det tycker jag eller att det inte står någonting.” R:1

Svårigheter när produkter ska köpas in har också uppmärksammats när respondenterna själv försökt ta reda på vad en vara innehåller. Säljarnas okunskaper är ett av hindren som upplevdes försvåra att lyckas välj bort leksaker som är sämre eller skadliga.

“Jag har varit och köpt saker och försökt att fråga och sådär, men alla säger vi har inga förbjudna ämnen och sådär, det finns inget Förbjudet. De verkar inte som de har så mycket kunskap, de som säljer.” R:1

Produktbeskrivningen ansåg också som ett hinder för att personalen ska lyckas sortera bort dåligt material, detta då den ibland är både ofullständig, missvisande och vilseledande. “Det står lite kryptiskt, så det kan vara svårt att veta så man måste nästan ringa upp till återförsäljaren och fråga direkt vad det är i den” R:2? “Just med fri från ftalater, det är ju lätt att invagga i att tror att det är okej, så det gäller ju att vara vaksam.” R:4

Respondenterna uppger också att många av barnen kommer till förskolan och har med sig både leksaker och produkter som förskolan valt att plocka undan. De påpekar att det finns många föräldrar som överhuvudtaget inte är medvetna eller känner till frågan om skadliga ämnen i leksaker.

“när vi berättar om inventeringen och att vi köpt nya leksaker på grund av de här. Det är bra men vi orkar inte hemma eller kan inte. En del vet men orkar inte och en del gör medvetna val.” R:2.

Hon tror att mycket som ligger till grund för oengagerade föräldrar är att de inte har kunskapen om riskerna “ det handlar nog mycket om okunskap, för det är ju inte bra för deras barn.” R:2

4.6.5 Oro och avtrubning

Ett annat hinder är den oro och rädsla som uppstår med all den information som personalen får ta emot. Samtliga personer upplevde ingen större oro för sin egen hälsa när de vistades inom förskolemiljön, två av dem kände inte heller någon oro över barnens hälsa.

Det var endast en av personerna som faktiskt upplevde en viss oro inför barnen och deras hälsa samt framtid. Hon upplevde diskussionen med hormonstörande ämnen som oroväckande och hur det kommer att påverka framtida generationer. Hon påpekade att hon kände medlidande med alla som var gravida idag och den oro och ångest som kan uppstå kring den osäkerheten som finns. “det kan ju bli jobbigt, fast jag vill ju ha informationen också” R:1.

En av respondenterna uppgav att hon fick en lite chock i början när upp fick höra talas om skadliga ämnen i leksaker och att hon ville kasta ut allt som hade med plast att göra. Hon upplevde också en viss oro i början, som hon själv beskriver det med “när man fick andra glasögon på dig” R:3 Hon berättade att det hon kan känna en liten oro över idag är det som man inte kan kontrollera eller påverka själv, “då det finns saker som man har som man inte riktigt vet vad det är i”. R:3

En annan Respondent uppger att hon känner stors oro inför maten på förskolan då maten är en stor källa till föroreningar. Trots att mycket är lokalproducerat är mycket importerat från länder långt bort, dessa länder har betydligt svagare lagstiftning och menar att det inte känns bra. Hon uppger att oron sitter också i att de inte kan påverka detta på något sätt mer än att ifrågasätta och lämna önskemål eftersom det inte är personalen som har bestämmande rätt över matinköpen.

Informationen kan även leda till avtrubning vilket respondenterna menade att många andra i deras omgivning kan känna. Avtrubningen och oron har bidragit till att alla inte orkar ta till

sig informationen och att de därmed inte orkar engagera sig, det finns en gräns för hur mycket man kan ta in. ”många känner att hela miljöaspekten är ganska så besvärande” R:2. En av respondenterna menar att man måste tänka i andra banor och inte förvänta sig att allt kan lösas på en gång. ”men det handlar ju om att göra någonting istället för att göra allting på en gång, gör någonting.” R:2

Även misstron till vetenskapen och medier leder till minskat engagemanget. Respondenterna påpekar bland annat att medierna blossar upp mycket vilket i sin tur bidrar till att larmen inte tas på allvar. ”det kommer så mycket larm hela tiden med allt ting. Man blir lite blasé faktiskt. Tillslut vet man inte vad man ska göra, och någonstans går ju gränsen för vad man orkar ta till sig också.” R:1

De påpekar även att tilliten till källan har fått en allt större betydelse, om källan är vetenskaplig eller inte. Men samtidigt poängteras det att vissa anser att tyngden i vetenskapen också minskat då de har upplevelsen av att många artiklar är vinklade och uppköpta av företag, vilket bidrar till att det även här blir svårt att veta vad man ska ta på allvar.

4.6.6 Ansvar och brist på tillit

Många uppgav att de känner att det läggs ett stort ansvar på individerna i dagens samhälle. Även detta har personalen fått uppleva då de kämpar med att välja rätt produkter och leksaker. De uppger att man alltid handlar i tron om att man gör det bästa valet men detta är svårt. ”vi vill ju inte göra fel, vi vill ju inte det.” R:2

Respondenterna har också upplevelsen av att i och med att de har mottagit information blir det automatiskt personalens ansvar och fel. ”varför gjorde du så, varför utsatte du dig.” R:1. En respondent drog parallell till sin egen upplevelse med individens ansvar.

“förra året opererade jag bort en cancer prick, då sa läkaren, har du varit ute mycket? Då känner man att det är mitt eget fel att jag har varit ute mycket så nu har jag fått cancer för de. Så kan det bli med gifter och mat och med allting, det läggs stort ansvar på individen.” R:1

Misstron mot både lagstiftning och tillverkarna var någonting som togs upp. Respondenterna påpekade att det borde ske en förändring av lagen för att sätta stop för att skadliga leksaker tillverkas och kommer ut på den svenska marknaden. De menade också att många har tilltro till lagstiftningen och förväntar sig att de är skyddade. ”det flesta människor förväntar sig att lagen är skriven så att det inte säljs någonting som är farligt. Så tro jag de flesta människor tänker faktiskt” R:1. De tycker även att ansvaret bör läggas på producenterna och menar att företagen har ett enormt ansvar i vad de säljer ute på marknaden samt att de varken känner tillit gentemot tillverkare eller lagstiftningen. ”vad vet vi om våra produkter egentligen, det finns på marknaden. de kommer saker ifrån Kina och USA som man inte har en aning om överhuvudtaget vad som finns i.” R:2.

En av respondenterna påpekar att hon inte har reflekterat över att ämnen kan läcka eller att skadliga ämnen kan finnas i produkter för barn ”det är ju gjorda för barn, då tror man att det ska vara okej. eller hur, men så är det ju inte” R:4

En av respondenterna påpekar att hon tycker att samhället och utvecklingen sker för fort, utan att man stannar upp och tänker till, detta gäller även med att introducera nya saker på marknaden.

“så fort pengar kommer in, så är det med det här också då kan en del göra vad som helt. för ibland kan jag tycka att de blir så ibland i samhället, att pendeln slår för hårt åt ena eller andra hållet. Att man tar det lite lugnt ibland men det ska gå undan och sen blir det fel då med, så ibland tycker jag det blir så, man måste kanske också måste ta det lite lugnt.” R:1

4.6.7 Giftfri förskola

Det som alla personer nämnde flera gånger under intervju är “förändring tar tid” “det får ta den tid det tar känner jag, det funkar inte att byta ut allt samtidigt” R:1.

En av respondenterna upplever det hela som en process i flera steg vilket kommer ta tid att ta sig igenom. “det finns flera delar i det, i det första skedet rensa och tänka till och sen blir nästa skede med inköp och sen kommer nästa med att underhålla det.” R:3 “Jag tror att det är en förändring som kommer å ske på sikt”. R:4

I frågan om giftfri förskola hur de känner att möjligheterna inför att uppnå detta ges varierande svar.

“dit är ju steget ganska långt tror jag faktiskt, just nu brottas vi med stopp i toaletter, så det är ju mycket, förråd som inte fungerar så det är ju mycket basic som hör till vardagen som måste fungera först” R:4

En av personalen påpekar också att hon tror att det måste ske en förändring av hela samhället för att en förändring ska kunna ske och att även föräldrar måste bli mer medvetna då hon upplever att de inte finns någon medvetenhet alls.

Samtidigt påpekas det att ämnet och diskussionerna på förskolan om kemikalier har svalnat, detta eftersom det var ett bra tag sedan inventeringarna ägde rum. “ vi la mycket fokus på det i början men nu sen har de mattats ner så det är ju bra att få en sådan här påminnelse igen.” R:3

4.7 Möjligheter

Det framkom många möjligheter och förslag på förbättringar som kan bidra till att giftfri förskola lättare skulle kunna genomföras.

4.7.1 Kunskap för förändring

Samtliga uppgav att de tyckte att ämnet var viktigt och att det är någonting som bör tas på allvar. “Det är något man ska ta på allvar, det finns ju mycket forskat runt omkring det. Så det är ju inte någonting någon har hittat på.” R:3

Det hade även upplevelsen av att detta inte är något som bara är uppe på tapeten just nu utan tror att diskussionen kommer att fortgå. Majoriteten uppgav även att de vart intresserade av frågan och att de hade innan inventeringen varierade kunskaper om skadliga ämnens närvaro i konsumentnära produkter.

Samtliga intervjuade är positiva till att den kunskap de har fått genom inventeringen och ser gärna att de egna kunskaperna utvecklas ännu mer. Samtidigt upplevde de att ju mer man läser och lär sig, ju mer noggrann och medveten blir man för vad man utsätter sig själv för.

“Jag har mycket kvar att lära, det tycker jag och eftersom det kommer nytt hela tiden.” R:1. “jag vill ha mer alltid, man ska inte tänka att nu vet jag tillräckligt, så vill jag inte tänka” R:2

Trots att samtliga ansåg kunskapsbrist som ett hinder och att det var mycket att sätta sig in i, upplever majoriteten att man inte behöver så mycket kunskap utan att man kommer långt på

att bara tänkta att man ska undvika PVC och välja trä. “jag tycker inte att man behöver så mycket kunskap, vi ska inte ska köpa in något med PVC, och försöka välja trä, och undvika plast.” R:2 En annan positiv aspekt var att om man har lite förkunskaper redan var det lite enklare och att det inte behövdes så mycket för att fördjupa kunskapen

Majoriteten uppgav också att de har försökt att bidra till att sprida den kunskap de har vidare till andra i sin omgivning som föräldrar, vänner samt till andra anställda på förskolan. Detta för att påverka och förhoppningsvis så ett litet frö hos några av dem som inte har så stort intresse. “det påverkar, det ger någon påverkan fast i olika grad.” R:2

Åtgärder som gjorts är bland annat att sätta upp och lämna ut lappar med plastsymboler och vad man bör tänka på. Informera på föräldrar möten och erbjudit en föreläsning. En person berättar att hon och en annan anställd tog ett eget beslut om att sluta använda vissa produkter på förskolan.

4.7.2 Inköp

De som arbetade inom privat förskola påpekade att eftersom de inte är bundna till någon upphandling kan de köpa saker från vart de vill, vilket de tyckte kändes skönt och utbudet blev större. “vi kan ju köpa vart vi vill. Så vi har ju mer att välja mellan.” samtidigt påpekade R:4 inom kommunal verksamhet att upphandlingen inte behöver vara ett problem.

”till viss del måste vi ju hålla oss till upphandlingen så är det ju, sen kan man ju göra ett litet frånhopp. Finns inte det vi söker så har vi ju möjlighet att handla på andra ställen.” R:4

Samtidigt som flera nämnde att letandet efter produkter var ett hinder då tiden inte räcker till det, uppgav en av respondenterna att letandet efter produkter bidrar till ökad kunskap vilket ledde till att blev roligare att beställa produkter. “här har vi verkligen tänkt till och det inte är någonting slentrianmässigt vi bara har kryssa i, det blir mer tanke bakom det.” R:3

Några av respondenterna menade också att det finns en del föräldrar som är väldigt medvetna och uppskattar när personalen engagerar sig. “jag satt och beställde och tog tyg dockor, jag berättade det för en mamma, och hon uppskattade det verkligen sa hon och vart jätteglad.” R:1 upplever också att hon skulle vilja ha en märkning för leksaker så det blir enklare att välja för då vet man att produkterna är bra.

4.7.3 Förslag på förändring och förbättring

Majoriteten av de intervjuade personerna anser att någon sort uppdatering och uppföljning bör göras, dels för att de ska bli en påminnelse för personalen men också för att kunskapen måste underhållas och förnyas. De menar också att en uppföljning är viktigt för att man ska kunna uppnå en giftfri förskola.

“på nått vis att det följs upp eller att det blir någon fortbildning eller nått, så att det inte bara blir att inspektionen blir gjord. Bara så att kommunen ska uppnå ett mål, nu har det gjort de och sen rinner det ut i sanden. Många gånger är det ju så att det måste följa upp på nått sätt för att det ska bli ett resultat.” R:4

En annan lösning är att de kommer mail eller nyhetsbrev med information då det kommer upp någonting nytt som personalen bör tänka på, detta för att hålla personalen uppdaterad och att det är ett enkelt sätt för förskolan att tilldelas ny information. De påpekas också att de ser gärna att detta kommer från kommunen vilket gör att det kommer tas seriöst då det kommer från ett trovärdigt håll.

Även hjälp med inköp är någonting som skulle uppskattas. Flera av dem menar att någon form av lista eller katalog över bra produkter eller bra material hade underlätta inköpen för personalen eftersom de inte vill göra fel samt att det skulle spara dem en massa tid som de får lägga ner på letandet av produkter. “ge oss en lista, det här får ni välja på, än att vi ska sitta och kolla runt vi som har en barngrupp att ta hand om. Det hade varit det bästa.“, “det hade varit bra och då hade vi ju vald dessa om vi visste att de var bra. Det är ju självklart att vi hade gjort det valet.” R:2.

En av personerna uppger att de har gamla madrasser som behövs bytas ut, de vet i nuläget inte vad de ska köpa istället som är bättre. “Det skulle vara en bra grej att nu har vi hittat en bra madrass som ni kan köpa.” R:1

5. Diskussion

I diskussionen kommer resultaten att diskuteras i relation till de beskrivna forskningsfrågorna och det teoretiska ramverket som presenterats tidigare. Diskussionen kommer att behandla de kunskaper som förskolepersonalen är i besittning av men också att redogöra för vilka begränsningar, möjligheter och attityder som finns kring förändringsarbetet för en giftfri förskola.

Syftet med enkäten var att studera respondenternas kunskaper vilket också var det svarsresultaten påvisade, dock var inte alla svar användbara. Utifrån svarsresultaten gav intervjuerna mer än vad enkäten gav. Detta då Intervjuerna gav mer fylliga och utvecklade svar.

Beck (2000) redogör för det risksamhälle vi lever i dag där det pågår en produktion av risker. Vidare stämmer detta bra in när man ser på vad för produkter som idag tillverkas och används av barn. På förskolan finns mängder av leksaker som innehåller ämnen som utgör en risk för barnen trots att de är extra känsliga då de fortfarande utvecklas (Bergman et al. 2013).

Den kemikalielagstiftning vi idag har inom Europa, Reach, visar tydligt på brister då huvudsyftena är att skydda människan och miljön. Detta uppfylls inte då både människor och miljön kan påverkas av miljögifter som finns i produkter och leksaker. Som det ser ut idag så tillåter lagen företagen att sprida miljögifter trots att de kan vara skadliga, vilket Beck (2000) också kritiserar då staten legitimerar utsläpp. Respondenterna upplevde att man borde kunna lita på att lagen skyddar individerna och att produkter för barn med skadliga kemikalier inte bör säljas. De anser även att producenterna har ett stort ansvar.

Beck (2000) konstaterar att det sker en ologisk hantering av risker vilket också kan kopplas till den bristfälliga riskbedömning som idag existerar. Alla kemikalier registreras inte om de är under en viss volym samt att riskbedömning för hormonstörandeämnen uteblir. Detta resulterar i att skadliga ämnen kommer in i vardagsprodukter och utgör en risk.

Giddens (1996) beskriver samhället som en skenande maskin, vilket stämmer bra överrens med den produktion av kemikalier som idag pågår då man inte ens vet hur många kemikalier det finns ute på marknaden. Risken är som Giddens (1996) menar att maskinen riskerar att köra sönder sig själv som i detta fall betyder att vi idag inte vet alla effekterna med dessa kemikalier då alla inte genomgår en riskbedömning. Det betyder att vi inte kan förutsäga effekterna av alla dessa kemikalier och vilken påverkan det har på oss människor. I studien framgick det också att flertalet respondenter förut kände tillit till myndigheter och upplevde att man borde vara skyddad av lagen så att skadliga produkter inte fanns på marknaden. Respondenterna ansåg också att mer ansvar borde ligga på tillverkarna. För att man ska se en förändring och för att förskolorna ska bli giftfria krävs det bland annat att lagen stärks samt att kontroller av ämnen utförs men även granskningar av företag så att detta efterföljs. Detta skulle kunna bidra till att produkter och leksaker på marknaden ska kunna fasas ut och att förskolorna skulle bli giftfria vilket sammansfattningsvis betyder ett steg närmare att uppnå målet giftfri miljö.

Flera av respondenterna konstaterade att ansvaret nu läggs på förskolepersonalen för att bra produkter och leksaker köps in på förskolorna, de i sin tur betyder att det krävs en hel del kunskap inom ämnet för att göra rätt val. Giddens (1996) konstaterar att individen allt mer själv måste ta ansvar för de val hon gör. Detta är fullkomligt ologiskt då detta betyder att barnen idag inte är skyddade av lagen och deras hälsa är beroende av vilken kunskap förskolepersonalen besitter, vilket resulterar i ett enormt ansvar för personalen.

Individen är beroende av kunskap och experter för att klara av att göra rätt val i dagens samhälle (Olofsson et.al 2009). Vilket har bekräftats av respondenterna då det idag finns många produkter att välja på. Kunskap var ett av de största hindren som respondenterna

upplevde vilket de samtidigt hade en positiv inställning till att höja och utveckla. Ett annat problem är att trots att kunskap finns om material som bör undvikas utgör produktbeskrivningarna i sin tur ett problem då dessa ofta är kryptiska eller gör det svårt att tolka. Ibland finns det över huvudtaget ingen beskrivning av varan. Vidare måste de sätta sig in i många områden för att välja rätt produkter då det inte bara är inom plast problematiken ligger utan att det finns problem inom andra områden också. Sammanfattningsvis försvåras valet av produkter då man inte kan vara påläst inom allt. Detta betyder att utan kunskap är det omöjligt för personalen att välja bra produkter vilket gör att material som ska undvikas kan komma in på förskolorna. Det läggs helt enkelt ett alldeles för stort ansvar på personalen idag där de automatiskt får det yttersta ansvaret för att bra produkter väljs och utan kunskap blir det en svår uppgift. Det framkom även genom intervjun att man har lite förkunskaper är det sedan lätt att bygga på kunskaperna ytterligare vilket är positivt för ett fortsatt arbete för giftfri förskola.

Både genom enkäten och intervjun visas resultat på respondenternas kunskaper. I intervjun framkom det att respondenterna upplevde inventeringen som kunskapslyftande men också att detta gällde för samtliga personal på förskolan. Enkäten kompletterar intervjusvaren bra då enkäter visar på de kunskaper respondenterna har. Det som är genomgående för samtliga tre enkätsvar där respondenten ska ange olika alternativ för var miljö- och hälsoskadliga kemikalier kan finnas (tabell 2, 3 och 4) visar på att de alternativ som är rätt ligger på en mycket högre svarsfrekvens än de svar som är fel. De svaren som är fel har genomgående låg svarsfrekvens. Det visar på att personalen har relativt goda kunskaper i var miljö- och hälsoskadliga ämnen kan förekomma i olika produkter, plaster eller leksaker.

Dock visar resultatet att det fortfarande finns bristande kunskaper om dessa ämnen och vart de kan förekomma då ingen av svarsfrekvenserna visade på ett svarsresultat där alla hade svarat rätt. För alla tre av enkätsvaren där respondenten fick ange vart miljö- och hälsoskadliga kemikalier kan finnas (tabell 4) var, att produkter eller leksaker som var av plast och elektronik var svarsfrekvensen alltid hög. Även då respondenterna skulle ange kemikalier som man bör undvika (fråga 2) var PVC, ftalater, mjukgörare och polystyren de vanligaste svarsalternativen. Dessa fyra är alla ämnen och kemikalier man bör undvika. Det visar på att personalen har viss kunskap om att plast kan vara problematisk. Det andra som visar på att personalen har dragit lärdomar om leksaker som bör undvikas är att många beskriver att de fortfarande har kvar bland annat dockor, figurer, barbie och my Little pony på förskolan. (Fråga 7)

Okunskap kan också återspeglas i att flera av alternativen som var fel hade angetts. Dock är det viktigt tillägga att de hade bra kunskaper i relation till den korta information de fick under inventeringen. Resultaten visar på att personalen har fått kunskaper om skadliga ämnen samt vilka produkter som är lämpliga att undvika för att minska risken för att barn ska exponeras för skadliga ämnen. Resultaten visar även att personalen har fått en ökad medvetenhet. Detta visar på att inventeringen har varit en lyckad metod för att ge personalen en grundläggande kunskaper vilken Stern (2000) menar är viktigt för att förändra beteenden.

Resultatet visade på variation i vad man har slängt men också vilken attityd man har till de olika produkterna varierar. Den förskola som slängt mest har jobbat med att göra sig av med dåligt material och byta det ut till trä och tyg. De som har kastat minst har kvar en del saker i PVC och upplever att det är synd att plocka bort dem för barnens skull. En orsak till detta kan vara som Beck (2000) betonar att risker kan tolkas olika beroende på miljö och att gemensamma uppfattningar och värderingar kan spela in (Olofsson et.al 2009). Det betyder att förskolepersonalen kan påverka varandra och därigenom formas gemensamma uppfattningar. En orsak till att de inte anser att det utgör en risk att ha kvar produkterna är

som Beck (2000) påpekar att dagens risker är komplexa och inte kan förnimmas, detta kan då bli svårt att förstå eftersom det idag behövs vetenskapliga instrument för att hoten ska kunna bli synliga. Detta kan också ge förklaring till varför vissa av förskolorna har köpt in produkter efter inventeringen som egentligen bör undvikas. Individer agerar inte alltid rationellt utan påverkas av en rad faktorer och väger sannolikhet av att en fara ska inträffa mot konsekvensen av dem. Vidare kan det i sin tur resultera i att personalen inte uppfattar risken som särskilt stor (Olofsson et.al 2009). Bristen på kunskap är en orsak som är betydande till varför människan inte agerar rationellt vilket kan kopplas till att kunskapsbristen är orsaken till att produkter stannar kvar på förskolorna (Olofsson et.al 2009).

Rutiner är också betydande då detta är något som bidrar till vilka val individen gör. Rutiner håller ihop vardagen och utan rutiner kan oror uppstå (Johansson 1995). Detta kan vara en anledning till att respondenterna menade att vissa känner stor oro, detta då rutinerna för att välja produkter plötsligt förändras och man måste ta hänsyn till andra faktorer än de man är van vid. Detta kan vidare resultera i att det känns besvärande, vilket också framkom i intervjun då respondenterna påpekade att många upplevde detta. Det framkom också genom intervjuerna att det inom förändringsarbetet förekommit förändring av rutiner inom bland annat vid tvättning, vädning, hygien men också för hur rutiner av leksaker som skänk hanteras samt vid inköp av nya saker. Detta tyder på att rutinerna på förskolan har uppmärksammats genom inventeringen vilket också är en förutsättning för att rutiner ska kunna förändras (Johansson 1995). Att inköpen har förändrats framkom också genom både intervjun och enkäterna. Majoriteten av respondenterna menar att inköpen har förändrats (Fråga 8) och många uppger att de försöker byta ut samt undvika plast och välja andra material som trä, tyg eller metall. Dock prioriterades den pedagogiska nyttan både vid inköp och vilka saker som förskolorna valt att ha kvar vilket gjort att sämre saker finna kvar samt kommit in på förskolan igen.

Majoriteten av respondenter uppgav att de inte var oroliga varken för sin eller barnens hälsa på förskolan, Detta kan förankras i människor lägger vikten vid vad sannolikheten är att en risk ska inträffa och vad konsekvensen av risken blir. (Olofsson et.al 2009) Som nämnts är inte riskerna synliga för de mänskliga sinnena vilket gör dem svåra att tolka, detta tillsammans med att individen inte uppfattar direkt effekt vid exponering kan vara bidragande orsaker till att riskerna inte känns så allvarliga. Dock anser samtliga att frågan är viktig och vill att leksakerna och produkter med skadliga ämnen skulle fasas ut

Ett av de stora hindren som hade betydande vikt var ekonomin, då både enkäten (fråga 7) och intervjun visade på att om ekonomin tillät hade de gjort sig av med många av sakerna som de idag sparat. Dessutom uppfattas de ”bättre” alternativen som dyrare vilket också blir ett hinder i att köpa in bättre produkter. Personalen får helt enkelt byta ut produkter efter hand. Detta betyder dock att det kommer ta tid att innan förskolorna förblir giftfria vilket också påpekades under intervjun ett flertal gånger.

Något som skiljer den privata och kommunala förskolan var att de kommunala är bundna av upphandlingen. En av dem såg inte detta som ett problem medan en respondent gjorde det. Nått annat som framkom var att utbudet har minskat när man fått kännedom om problemen. Detta beror på att flertalet produkter måste väljas bort direkt och att bättre alternativ inom leksaker är svårt att hitta eller att man inte vet vad man ska välja istället. Detta påpekades av både respondenter som var bundna samt inte bundna till upphandling.

Uppföljning och vidareutbildning är också något som påpekades av flera, detta för att hålla kunskapen vid liv samt för att få färsk information fortlöpande. Vilket också troligen är viktigt för att lyckats få bort produkter med skadliga ämnen då det redan har visat sig att

leksaker som innehåller miljögifter har kommit tillbaka in på förskolorna. Sen har det framkommit att det på många förskolor finns kvar produkter med miljögifter vilket också visar på att det är viktigt med uppföljning och fortbildning. Det är viktigt att kunskapen uppdateras så att inte sakerna blir kvar på förskolan då kunskapen om riskerna med produkter och ämnen glöms bort.

För att få bort skadliga ämnen från förskolan är det en stor förutsättning att det finns bra produkter att handla. Vilket betyder att det borde vara större krav i upphandling vilket också skulle underlätta valen för personalen som då inte behöver ha lika stor kunskap för att välja bra produkter. Det skulle också spara personalen tid då det inte behöver leta efter bättre produkter i samma utsträckning.

Vidare påpekades det att det var betydande att få hjälp med att välja bra produkter. De hade önskemål om en lista eller katalog på saker som vore bra då de inte vill göra fel. Genom detta kan man se att de inte helt vågar lita på sitt eget omdöme något som Giddens (1996) också menar betonat då man istället lägger tilliten på experter som i det här fallet blir kommunen. Sammanfattningsvis betyder detta att det är viktigt att bistå med hjälp till personalen och att upphandlingen ses över. Uppdatering samt vidareutbildning bör genomföras så att kunskaperna kan hållas vid liv. Det är viktigt att personalen tidigt får kunskap om kemikalier i barns vardag så att bättre inköp kan göras. Vilket betyder att när nya inköp görs så kan bättre produkter väljas. Detta kommer i sin tur bidra till att det med tiden blir bättre inomhusmiljön på förskolorna

En annan viktig aspekt att ta upp är att Stern (2000) redogör att information är ett användbart medel för att påverka beteende, detta måste kombineras med andra metoder för att få fram ett bättre resultat. Samtlig personal hade en positiv inställning till inventeringen och tyckte att frågan om att minska miljö- och hälsoskadliga ämnen på förskolan var viktig. Detta är en stor förutsättning för att målet med giftfri förskola ska kunna uppnås, eftersom det visar på möjligheter till ett fortsatt arbete då personalen har tagit till sig dessa värderingar. Utan de positiva attityderna ifrån förskolepersonalen skulle det inte vara möjligt att genomföra projektet. Genom att dra paralleller till Sterns VBN teori kan man se att förskolepersonalen erkänner de värderingarna som kommunen har inför ämnet och även tar till sig dessa värderingar. Personalen har tagit till sig det nya synsättet på deras existerande värderingar om att arbeta på ett ohälsöförebyggande sätt, vilket tyder på att dem med den nya kunskapen upplevde sina nya värderingar som hotade. De minskar hoten genom att arbeta förebyggande vilket bidrar till att de återigen upplever att hoten minskar och detta har i sin tur bidragit till ett förändrat beteende.

Genom intervjuerna kommer det fram flertalet hinder som begränsar personalen i att utföra åtgärder i ett förändrat beteende. Detta bidrar till att förändringsarbetet går långsamt och att det blir svårt att genomföra för personalen. Stern (2000) påpekar att det är viktigt att kartlägga hinder samt att sätta sig in i individens situation för att se vilket begränsningar som finns för att ett förändrat beteende ska kunna ske framgångsrikt.

Man kan tydligt se att det är av stor vikt att lagen omarbetas då den ej ger ett tillräckligt skydd som den är idag. Allt som produceras och säljs borde såklart vara testat vilket det i dagsläget inte är. Då lagen inte skyddar måste man lägga vikten vid att öka kunskapen och medvetenheten om miljögifter i vardagen. Informationsspridning inom området med skadliga kemikalier i produkter och leksaker kan öka kunskapen och medvetenheten. Detta kan i sin tur påverka producenterna genom individens konsumentmakt då det väljer bort vissa produkter vilket bidrar till att produkter med skadliga kemikalier inte kommer tillverkas. Vissa respondenter uppgav att de redan nu kontaktar producenter för förfrågan om produkter. Detta visar att konsumenterna vill ha bra produkter och i sin tur kan påverka producenterna. En

annan viktig väg är att omarbete upphandlingen så att enbart bra grejer finns tillgängliga. Detta hade underlättat för personalen samt att kunskapen om riskerna och de skadliga ämnen inte hade varit nödvändig. Genom att underlätta för personalen vid inköp bidrar det i sin tur till att många svårigheter i att välja rätt produkter försvinner.

Samtidigt som tilliten till lagen och producenter var låg, ansågs däremot tilliten till kommunen vara hög vilket visade sig i att respondenterna ansåg att kommunen kunde bistå med betydande hjälp till personalen.

Det är av betydande vikt att de hinder som förskolepersonalen begränsas av måste underlättas för att beteendet ska kunna fortgå och att målet med giftfri förskola ska kunna uppnås (Stern 2000). Om inte förskolorna lyckas bli giftfria kommer inte miljömålet giftfri miljö att uppnås.

6 Slutsats

En sammanfattning av studiens resultat är att enkäten visar på att majoriteten av förskolepersonalen har bra grundläggande kunskaper inom riskerna med skadliga kemikalier. Flertalet känner till vilka produkter och ämnen som kan vara skadliga och bör undvikas inom leksaker och andra produkter på förskolan. Intervjuerna visade på samma sak och att respondenterna var medvetna om farorna. Dock visade samtliga resultat på att det finns kunskapsbrister inom området och att det är betydande att personalen vidareutbildas för att förskolorna ska kunna bli giftfria.

Förskolepersonalens attityder till att fasa ut miljögifter inom förskolan är positiv då samtliga tycker att frågan är viktig, detta upplever även respondenterna att samtlig personal på förskolorna tycker fast dock i varierad grad. Personalen var också positiv till att få mer kunskap inom ämnet. Dessa är två viktiga förutsättningar för att projektet ska fortgå då det utan personalens vilja och intressese inte skulle vara omöjligt.

Informationen har haft tydlig påverkan inom förskolan. Många har rensat ut och kastat leksaker som anses innehålla skadliga ämnen samt att många även försökt köpa in bättre alternativ. Dock visar resultaten på att mycket leksaker med skadliga ämnen finns kvar på förskolan samt att nya leksaker med skadliga ämnen har hittat tillbaka.

Trots att det finns en positiv attityd till att jobba för en giftfri förskola kan inte alla utföra arbetet då det finns mycket som försvårar för att personalen. För att kunna arbeta effektivt med att välja bra produkter vid inköp samt att göra sig av med leksaker som förekommer på förskolan som innehåller skadliga ämnen krävs stöd av olika slag. Ekonomi sätter stop för nya inköp av produkter vilket visar på ett stort glapp mellan projektet i sig att rensa ut produkter och inköp av nya produkter då detta inte är möjligt av ekonomiska skäl. Okunskap och tidsbrist utgör en stor del till att det både är svårt att köpa in och välja ut bra produkter, därmed är det viktigt att personalen uppdateras och få ny kunskap kontinuerligt för att vidmakthålla kunskapen. Det framkom även att respondenterna upplevde att det inte krävdes mycket kunskap för att vidareutvecklas om man redan hade grundläggande kunskaper, vilket gör att det inte behövs mycket för att underhålla kunskapen. Upphandling göra att personalen begränsas i utbudet av produkter som finns tillgängliga för dem. För att underlätta detta bör det ställas hårdare krav i upphandlingen så att personalen med säkerhet kan köpa giftfria leksaker. Annat alternativ var att underlätta inköpen genom katalog eller lista med bättre alternativ på leksaker. Oro och avtrubning också ett hinder som sätter stop för genomförande av projektet, då det leder till att personalen inte orkar engagera sig. Detta kan underlättas med mer kunskap samt hjälp vid inköp. Det är av yttersta vikt att de utvecklas stöd i olika former för att en giftfri förskola skall kunna uppnås.

Referenser

Beck, Ulrich (2000). Risksamhället: på väg mot en annan modernitet. Göteborg: Daidalos

Bergman Åke. Heindel Jerrold J. Jobling Susan. Kidd Karen A. Zoelle Thomas R (2013)
State of the science of endocrine disrupting chemicals 2012:UNEP

Ejlertsson, Göran (1996). Enkäten i praktiken: en handbok i enkätmetodik. Lund:
Studentlitteratur

European chemical agency [ECHA] (a) Att förstå Reach [Elektronisk]. Tillgänglig:
<http://echa.europa.eu/sv/regulations/reach/understanding-reach> [2015-04-09]

European chemical agency [ECHA] (b) Varför är kemikalier viktiga? [Elektronisk].
Tillgänglig: [http://echa.europa.eu/web/guest/chemicals-in-our-life/why-are-chemicals-
important](http://echa.europa.eu/web/guest/chemicals-in-our-life/why-are-chemicals-important) [2015-04-09]

European Commission (2013) REACH - Registration, Evaluation, Authorisation and
Restriction of Chemicals [Elektronisk]. Tillgänglig:
http://ec.europa.eu/enterprise/sectors/chemicals/reach/index_en.htm [2015-05-01]

Giddens, Anthony. (1996) Modernitetens följder Lund: Studentlitteratur

Johansson, Thomas (1995). Rutinisering och reflexivitet: en introduktion till Anthony
Giddens. Lund: Studentlitteratur

Karlstad kommun Om projektet [Elektronisk]. Tillgänglig:
<http://skola.karlstad.se/kemikaliekoll/om-oss/> [2015-04-09]

karolinska institutet (2013) Fler kemikalier i vardagen: Barnen mest utsatta [Elektronisk].
Tillgänglig: <http://ki.se/forskning/fler-kemikalier-i-vardagen-barnen-mest-utsatta> [2015-05-
01]

Kemikalieinspektionen [KEMI] (2014) Handlingsplan för en giftfri vardag 2015-2020 Skydda
barnen bättre

Kemikalieinspektionen [KEMI] (2013) Barns exponering för kemiska ämnen i förskolan
[Elektronisk]. Tillgänglig:
<http://www.kemi.se/Documents/Publikationer/Trycksaker/Rapporter/Rapport8-13.pdf> [2015-
04-09]

Kemikalieinspektionen [KEMI] (2011) Kemikalier i vardagen [Elektronisk]. Tillgänglig:
<http://kemi.se/sv/Innehall/Fragor-i-fokus/Kemikalier-i-vardagen/> [2015-04-09]

Kemikalieinspektionen Giftfri miljö [KEMI] [Elektronisk]. Tillgänglig:
<https://www.kemi.se/Start/Giftfri-miljo/> [2015-04-09]

Naturskyddsföreningen [NSF] (2013) Miljögifter på förskolan [Elektronisk]. Tillgänglig: http://www.kemi.se/Global/Film/Forum-for-Giftfri-miljo/2014/PDF/Ulrika%20Dahl_Forum2014.pdf [2015-04-09]

Naturskyddsföreningen [NSF] (2012a) från God morgon till bollibompa [Elektronisk]. Tillgänglig: http://www.naturskyddsforeningen.se/sites/default/files/dokument-media/rapporter/platsrapport_lagupplost.pdf [2015-04-09]

Naturskyddsföreningen [NSF] (2012b) På 50 år har kemikalieproduktionen i världen ökat med mer än 4000 procent. [Elektronisk]. Tillgänglig: <http://www.naturskyddsforeningen.se/nyheter/pa-50-ar-har-kemikalieproduktionen-i-varlden-okat-med-mer-4000-procent> [2015-04-09]

Naturvårdsverket Sveriges Miljömål. [Elektronisk]. Tillgänglig: <https://www.naturvardsverket.se/Miljoarbete-i-samhallet/Sveriges-miljomal/> [2015-05-07]

Olofsson, Anna & Öhman, Susanna (red.) (2009). Risker i det moderna samhället: samhällsvetenskapliga perspektiv. 1. uppl. Lund: Studentlitteratur

Respondent 1 - intervju den 14 april 2015

Respondent 2 - intervju den 17 April 2015

Respondent 3 - intervju den 16 April 2015

Respondent 4 - intervju den 22 April 2015

Selmastudien Swedish Environmental Longitudinal, Mother and child, Asthma and allergy study [Elektronisk]. Tillgänglig: <http://www.selmastudien.se/pdf/projektbeskrivning.pdf> [2015-05-06]

Socialstyrelsen 2013 Barns och ungas hälsa, vård och omsorg 2013 [Elektronisk]. Tillgänglig: <http://www.socialstyrelsen.se/SiteCollectionDocuments/kap-9-barns-fysiska-miljo.pdf> [2015-04-09]

Stern, P. C., Dietz, T., Abel, T., Guagnano, G. A., & Kalof, L. (1999). A value-belief-norm theory of support for social movements: The case of environmental concern. *Human Ecology Review*, 6, 81–97.

Stern, P.C (2000) Toward a Coherent Theory of Environmentally Significant Behavior. *Journal of Social Issues*, 3,407-424

Trost, Jan (2005). *Kvalitativa intervjuer*. 3. uppl. Lund: Studentlitteratur

Wagner, Claire, Kawulich, Barbara B. & Garner, Mark. (red.) (2012). *Doing social research: a global context*. Berkshire: McGraw-Hill Higher Education

Bilagor

Bilaga 1

Enkät frågor

1. Kön?
2. Ålder?
3. Utbildning?
4. Vilken typ av förskola jobbar du inom?
5. Var det du som gick med under kemikalieinventeringen på förskolan?
6. Har du hört talas om hormonstörande ämnen?
7. Varför tror du att hormonstörande ämnen är problematiska?
8. Kan du ge några förslag på kemikalier man bör undvika i leksaker och andra produkter?
9. Kryssa i de produkter DU VET att man vanligtvis hittar miljö och hälsoskadliga kemikalier?
10. Kryssa i de produkter DU VET att man bör undvika gällande miljö och hälsoskadliga kemikalier i plast?
11. Kryssa i de produkter DU VET att man bör undvika gällande miljö och hälsoskadliga kemikalier i leksaker?
12. Används några av de produkter på förskolan idag som leksaker som du kryssade i på föregående fråga, vad i så fall?
13. Hur kan barn exponeras för skadliga kemikalier på förskolan? (skriv de alternativ du kommer på)
14. Ibland står det i beskrivningen av en leksak att den är "Ftalatfri" är leksaken säker då?
15. Ibland står det i beskrivningen av en leksak att den är "Fri från Förbjudna ftalater" är leksaken säker då?
16. Har inköpen till förskolan förändrats sedan ni fått information om skadliga kemikalier i barns närhet?
17. Om inga nya inköp har gjort sedan ni fick information. Hur ser de inköp ni planerat att göra ut, är de förändrade?
18. Vad styr vilka produkter som köps in på förskolan, alla behöver inte väljas. (Ranka 1 till 5, där 1 är minst och 5 är högst)

Bilaga 2

Inbjudan till enkät

Jag heter Louise Falej och studerar miljövetenskap på Karlstad Universitet och skriver just nu kandidatuppsats. Syftet med studien är att göra en undersökning om skadliga kemikalier på förskolan. Enkäten riktar sig till all förskolepersonal i Karlstad som har fått inventeringar av Karlstad kommunen angående skadliga kemikalier på förskolan. Karlstad kommun kommer att få ta del av denna undersökning och förhoppningsvis kan undersökningen bidra till att utveckla detta arbetsområde.

Det är frivilligt att delta i enkätundersökningen men det är betydelsefullt för undersökningens kvalité om all förskolepersonal på förskolan vill bidra. Alla svaren är självklart anonyma så det kommer inte kunna kopplas vidare till dig som person. Enkäten innehåller 18 frågor och tar ca 5 minuter att genomföra.

Jag skulle vara mycket tacksam om du tar dig tid att svara på min enkät och bidrar med dina kunskaper och erfarenheter.

Tack på förhand.
Louise Falej

Om ni har frågor kontakta mig på
Telefon: 0739843852
Mail: lou.falej@gmail.com

Länk till enkät: <https://sunet.artologik.net/kau/Survey/5659>

Bilaga 3

Intervjuguide

Vad jag heter och vart jag kommer ifrån

Berätta lite om studien

Frågar om det är okej att jag spelar in vårt samtal?

Informerar om att både arbetsplatsen och identiteten är anonym i studien.

Informerar om att respondenten kan välja att inte svara på frågor och att respondenten kan välja att avbryta medverkan utan att lämna någon förklaring.

Frågorna:

Kunskap

1. Är du intresserad av frågan om skadliga kemikalier på förskolan?
2. Hur upplever du kommunens information och inventeringen på förskolan?
 - Lärorikt? Brister?
3. Hur känner du inför att det finns skadliga ämnen på förskolan/i leksaker?
 - Överdriven? Allvarligt?
4. Hur känner du inför din egen hälsa/barnens hälsa och de kemikalier som finns på förskolan?
5. Var tror du den största risken kan finnas för exponering av skadliga kemikalier på er förskola?
6. Hur upplever du att inställningen hos personal är till att minska skadliga ämnen på förskolan?
 - Brukar ni diskutera frågorna?
7. Hur känner du inför att personalen måste ha kunskap om material och ämnen för att köpa in säkra produkter?
8. Vilken effekt upplever du att informationen och inventeringen har haft på förskolan/personalen? Inköp? Användning av leksaker?
9. Ser du att det skett någon förändring inom vissa områden efter inventeringen och informationen? (köket, inköp, utrensning, städrutiner, vad barnen har som leker) –
 - Varför?
 - Vad har inte förändrats som du anser borde förändras?
 - Finns planer för framtid åtgärder?
10. Förklara på vilket sätt kunskapen/informationen har förändrat era inköp?
 - Har ni lagt fokus på att byta ut produkter eller göra bättre val vid inköp?
 - Båda? Inget?
 - Köper ni in produkter fast det är dåliga?
11. Vilka hinder upplever du att ni har för att utföra giftfriförskola?
 - Vad var det som var lättast respektive svårast att förändra?
12. Vilka möjligheter upplever du att ni har för att utföra giftfriförskola?

Har du några frågor?
Hur ska vi återkoppling?
Kan jag kontakta dig om jag har några följdfrågor?
Ge mina kontaktuppgifter
Fråga om de har något att tillägga